

ANTOINETTE tak jsme pojmenovali tento šťastný útvar architektů. Ladné tvary, moderní - a přece nikoliv modě podřízené - zařízení, které skýtá odpočinek, to jest naše ložnice „ANTOINETTE“. Jest krásně vypracovaná a levná, jako veškerý SKUHERSKÉHO nábytek. Rádi s Vámi ujednáme platební podmínky!

Skuherský

továrny nábytku **HRADEC KRÁL. č. 47**
na skladě úhrnem přes 900 zařízení (výhod. placení). Ceník se 100 foto nábytku 6 Kč (dobříčkou 10 Kč). Ilustr. Inform. brožura zdarma. Bohatě zásob. vzork. sklady: PRAHA, Václavské n. 7. proti Baťovi. Navštivte nás vyplátí se Vám to!

Za mlhavých podzimních večerů, když déšť bubnuje na okna Vašeho vytopeného bytu a nečas brání Vám vyjít ven na procházku či do divadla, radio TITAN přenesse Vás do slunné Itálie. 3-lampovka TITAN 333 je radiopřístroj, který Vám způsobí mnoho radostných chvil; jest luxusně vypraven, enormně selektivní, výkonný a stojí pouze Kč 1790.-. Předvedení nebo prospekt zdarma.

RADIO TITAN

PRAHA II., KLIMENTSKÁ 13. TELEFON 65123, 62770

TITAN PRODEJNY:

PRAHA II., palác Riunione, telefon 231-67
BRNO, Běhounská ul. 22, telefon 382-02
BRATISLAVA, Štúrova ul. 9a, telefon 3002

Odborný ženský lékař Dr. Vepřovský,
Praha II., Václavské n. 67. Ord. od 2-5. Telefon č. 268-36.

Půjčovna knih „Mír“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ, ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ

MODERNÍ ČALOUNICTVÍ A DEKORATÉRSTVÍ
Ed. Třebín, Smíchov, Komenského 34 - Tel. 46106

Klubovky, veškerá moderní křesla, anglické pohovky, záclony, rolety v nejkusnějším provedení.

Konkurenční ceny! Vzorná obsluha! Dlouholetá tu- i cizozemská praxe.

Druhý sešit

Peroutkovy velké monografie

BUDOVÁNÍ STÁTU

přináší tyto kapitoly:

14. říjen a jeho důsledky — Císař nabízí federaci — První československá vláda — Washingtonská deklarace
Sešit za Kč 3.60 dostanete u všech knihkupců a v nakladatelství Fr. Borový v Praze II., Národní třída 18

OBSAH 42. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: Z.: Opotřebovaná garnitura. — JIŘÍ HEJDA: A co národní hospodářství? — FRANTIŠEK KUBKA: Stařec Gorkij. — E. S. TATTERSALL: Kult anglického snobismu. — PROCHÁZKA-PEROUTKA: Odzbrojení, Německo a Rusko. — Dvěma mladými inženýry. — Co bude s mladými? — Waltrovka stojí. — Sliby do prázdná. — Co dělá nejvyšší kontrolní úřad? — Úřednická strana? — Zanedbaná povinnost? — Radost z hakenkreuzlerů? — Konvertovat či nekonvertovat? — Švýcaření rozhlasu? — Šetřit? — Menšiny. — Detaily o kartelech.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka** odpovídá

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—, NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1. 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Kováci ve frontě

Kováci, to nemusíte mít starost, ty má Hampl pevně v rukou.“

Tak bylo mi řečeno před táborem, který svolaly sociálně demokratická a národně socialistická odborová organisace na 20. října do sociálně demokratického Lidového domu. Tábor ovládli komunisté. Od první chvíle do poslední.

Nemůže nám být lhostejno, kdo vede dělnictvo. Proto musíme bedlivě uvažovat o této skutečnosti. Tím bedlivěji, poněvadž to není první případ. Stávka v hnědouhelných revírech severočeských byla také takovým případem. Nemůže nám to být lhostejno tím spíše, že se můžeme právem domnívat, že vedení komunistů ve společných a bojovných akcích dělnictva je spíše důsledkem chyb druhých socialistických stran než dovednosti polbyra. Naopak polbyro velmi často ukázalo, že samo nedovede podniknout dělnickou akci, a jeho samostatné pokusy pravidelně neslavně ztroskotají.

Tábor kováků ukázal zřetelně některé skutečnosti, které zastírat bylo by nebezpečným klamem. Ukázal, kdy jsou objektivní podmínky pro úspěch komunistů, ukázal náladu dělnických vrstev a ukázal malou schopnost socialistických stran dělnictvo opravdu vést.

Kováci, to bývala elita dělnictva, hmotně poměrně dobře situovaná, žádný lumpenproletariát, pevná opora státotvorných stran. Ještě v roce 1931 byl průměrný hodinový výdělek všech dělníků a dělnic (tedy i včetně pomocného dělnictva) 5.45 Kč při průměrné pracovní době 42 $\frac{3}{4}$ hodiny týdně, takže výdělek za týden činil 233 Kč. Z řemeslných dělníků dosahovalo 19 procent hodinového výdělků 4—5 Kč, 23,75 procenta 5—6 Kč, 22,75 procenta 6—7 Kč, 14,65 procenta 7—8 Kč a 9,65 procenta přes 8 Kč. Při tom poměry v roce 1931 se již zřetelně zhoršily proti letům předchozím. V roce 1930 byl průměrný výdělek za hodinu Kč 5.55 a v r. 1929 Kč 5.65, při tom však se pracovalo 46 hodin týdně.

Rok letošní znamená však pronikavé zhoršení. Především ve všech závodech byl počet pracujících dělníků velmi snížen, takže dnes je velké procento kováčů vůbec bez práce. Zbývajícím pak se ve velkých závodech zkrátila týdenní pracovní doba na 5 dní, jsou posíláni na dovolenou, všude je snaha ušetřit na mzdách co nejvíce. Čteme-li, že pracující dělník v kovoprůmyslovém závodě běže týdenní mzdu také 70 Kč, dělník, který byl zvyklý dobře se najíst, učiníme si představu o tom, co jsou to vhodné objektivní podmínky pro komunistickou akci mezi dělnictvem.

Za těchto okolností vznikla stávka ve dvou pražských kovoprůmyslových závodech, kde tlak individuálního podnikatele se pocituje ještě silněji než u anonymní akciové společnosti, a kde menší počet dělnictva má také možnost snadněji se dohodnout. Stáv-

kuje se v továrně Waltrově v Jinonicích a u Podhajských v Hostivaři. Walter jest sice akciovou společností, ale společností rodiny Kumperovy, jejíž členové ovládají továrnu zcela jako podnik svůj. Nelze pominouti, že stávka u Waltrů vznikla jaksi přes hlavy vedoucích vyjednávačů, když dělnictvo odmítlo schváliti ujednání o snížení mezd v té formě, v jaké si je majitelé továrny vykládali. S jedné strany výluka, s druhé stávka, boj hnaný na ostří nože.

Majitelé obou továren, v nichž se stávkuje, sáhli totiž k prostředku, který dělnictvo nejvýš pobuřuje. Pokusili se najmout stávkokazy, vozí je do továren v autobusech, zabezpečených drátěnou sítí proti ranám kameny a chráněných četnickými a policejními hlídkami. Opakuje se historie všech stávek. Státní moc musí chránit posvátný soukromý majetek, musí chránit osobní svobodu „pracujícího“ dělnictva. To může učiniti, protože k tomu stačí četnický bajonet. Nemůže však zabezpečit stávkujícím vítězství, nemůže jim zabezpečit právo na práci, i kdyby byla přesvědčena o spravedlnosti jejich boje, protože nemá k tomu právních prostředků, a morální nátlak na podnikatele — ačli se podniká — není dost účinný proti kalkulacím výrobním a hmotným zájmům.

Ovšem obě socialistické strany jsou na straně stávkujících, a jejich odboroví sekretáři stávku také formálně vedou. Ale vysvětlete dělníku, který stojí před Waltrovkou — ne aby ji rozbil, ale aby se slovy pokusil přimět stávkokazy k opuštění práce — vysvětlete mu, proč musí uhýbat před četnickou kolbou, ne-li před ostřím bajonetu. Vysvětlete mu, že není zde právního titulu proti majiteli továrny a že socialističtí ministři jsou opravdu bezmocní — proti četnickému veliteli, který koná svou povinnost. Pro tento paradox dělník nemá dost smyslu; spíše se mu zdá, že moc je rozdělena jaksi nerovnoměrně, že ve funkci státu, demokratického a svobodného, to skřípe — a přijde-li komunista a říká mu to, dá mu za pravdu.

To jest jeden z úspěchů komunistů. Říkají to, co si myslí dělníci, kdežto vládní socialistické strany jsou v nemilé situaci, že musí vysvětlovat cosi, co vysvětlit dobře nejde, že mohou jen hrozit a slibovat. Ve chvíli boje musí ti, kdož jej podstupují, býti si jisti bojovností svých vůdců. Komunisté jsou bojovní — sami nemají co ztratit — komunisté vedou.

Bylo by však chybou myslet si, že bojovnost dělnických vrstev jde směrem komunistické ideologie a k revolučním cílům. V boji kováků nejde o nic, než o kus chleba, kováci, jako byli, zůstávají v podstatě nerevoluční, a jejich společný projev to ukázal nejzřetelněji.

Když byl poslanec Zápotocký vynášen svými stoupenčí na podium, zavolal na něho poslanec Hampl: „Tondo, to si bereš na svědomí?“ Tonda si to na svědomí nevzal. Mluvil, ale mluvil tak, jak by býval —

obsahem — mluvil kterýkoli sociální demokrat či národní socialista, pokud ovšem nevyčítal právě těmto stranám, že brzdí a zdržují dělnický boj.

Ale co je na jeho způsobu řeči — a také na způsobu řeči všech komunistických řečníků — charakteristické, je, že není tu vůbec pathosu, onoho dutého táborového pathosu. Mluví se, abych tak řekl, jak huba narostla. Říká se to, co ti lidé vědí a cítí. Že mají hlad, že chtějí se najíst, že jsou vyhazováni z práce, že jim nikdo nepomůže, nepomohou-li si sami. A nakonec se volá po jednotné frontě. Zápotocký a všichni ti další — nemluvili o vysoké politice, ani jednou jsem neslyšel — pokud ovšem v hluku a křiku bylo možno rozumět, i když stál člověk u podia — něco o Sovětském svazu. Mluvilo se o kováckých věcech a policejní komisař nemusel se ani příliš přemáhat, když tábor, jehož předsednictvo bylo znásilněno — ovšem po pravdě budiž řečeno vlastně téměř celým shromážděním — nerozpustil.

A přece nebývalo by bylo pro komunisty nic snadnějšího, než využít této situace a vyprovokovat srážku, která v přeplněných nádvořích by byla osudná. Ale snad jsou si komunisté vědomi, že to by bylo nejlepší agitací proti nim. Není ještě chvíle, aby vedli dělnictvo k boji o víc než o kus chleba, a jejich taktika v té chvíli byla pro ně jistě nejúspěšnější. Dělnictvo demonstrovalo — slovo manifestovalo je pro komunisty odiosní — za jejich vedení proti vůli socialistů.

Obratnost komunistů spočívá konečně v tom, jak dovedou zachovat formálně dělnickou demokracii. „Ať mluví dělníci“ bylo sborové heslo, jimiž zahájili komunisté na kováckém táboru svůj zápas. A třebaže mluvil i Zápotocký, i sekretář komunistických odborů, mluvili opravdu také dělníci, a to velmi četní dělníci. Nebylo to efektní — a mám silné podezření, že se posluchači nudili — ale dělníci a dělnice mohli říci, co mají na srdci.

„My nejlépe víme, kde nás bota tlačí,“ řekl jeden z nich. Je už v povaze lidí, že chtějí to také říci, že si chtějí vylít srdce. Čteme-li, že na takové komunistické poradě mluví 40—50 dělníků, učiníme si představu, proč se zdá komunistická strana dělnictvu přístupnější. To, že i vůdci mluví stejným tónem jako dělníci, jen zdání demokracie zvyšuje, třeba nakonec polbyro si dělá — ne to, co chce samo, ale to, co dostane poručeno.

Snad to, že u jiných socialistických stran je ještě příliš řečníků staré školy, kteří dovedou dojmout, ale ne přesvědčit, kteří dovedou uchvátit, ale kteří nemějí již vyjádřit jadrně to, co si posluchači myslí, je také kus úspěchu komunistů mezi dělnictvem.

A pak — mladí. Rozlezlí po střechách, po stromech, nacvičení a odhodlaní, nikterak sváteční, ale prostí, ba někdy sprostí, to byli mladí komunisté na kováckém táboru. Když socialistický řečník, jenž měl mluvit, odpověděl na volání, aby vylezl na stůl, aby ho bylo vidět a slyšet, „že není žádná opice, aby lezl po stolech“, byla to výzva těm, kteří viseli v nebezpečných posicích nad ním a okolo něho, a není divu, že potom už mluvit nemohl. Zápotocký mluvil na rameňou, byl nesen ke stolu, což se neobešlo bez rány, a vylezl na stůl — nestyď se, že je opice.

Mladí komunisté! Vášniví, fanatičtí. Dívka — „já jsem také dělnice“, ale její radiovka byla nasazena tuze chic, její ruce ukazovaly jemnou práci, snad spíše studentka — slzy v očích vztekem a nenávistí, stále polemizující, stále v hádce. „Můj táta byl také sociální demokrat, ale my mladí už nejsme takoví troublebové.“ Mladý dělník na střeše — a tolik stejných vedle něho — pěsti zataty, hrozící, oči vášnivě rozpálené. Tomuto hněvu, této vášni je čelit nesnadno. To je fanatismus víry.

A přece fanatismus ukázněný. Tábor byl v Lidovém domě, jehož půdu přestoupili komunisté snad po prvé od osudného roku 1920. Na nádvořích nebylo policie, za nechráněnými okny hrčela rotačka „Práva lidu“, v restaurační kuchyni, oddělené skleněnými dveřmi od nádvoří, se pekly husy. A na nádvořích hlad a nenávist. A přece jediná okenní tabulka nebyla zlomena. Ta ulomená haluz, ten pokřivený věšák, ne, to nebylo úmyslné, to byla jen oběť akrobacie komunistické mládeže. A tak zněla nakonec nádvořím jen Internacionála, hrozebná hesla nepřítelům a volání po jednotné frontě.

Kde zůstali ti Hamplovi kovodělníci? Prosím, já nevím. Na nádvoří byli desítky pořadatelů, připravených střežit vchod a chránit „dělnický majetek“. Byli tam i starci, kteří si mohli uplavnout, že je jim hanba, slyší-li komunisty (stalo se — a bez následků!). Jinak však sociálních demokratů a národních socialistů nebylo. Mlčeli? Skryli se? Ne, to byla jednotná fronta, opravdu jednotná fronta dělnictva, fronta, která nezůstává na trvalo a drobí se, jakmile se masa rozptýlí. Ale ve chvíli boje, zápasu — kdy nejméně by měly selhat socialistické síly — je ovládána komunisty.

Snad je to důsledek špatné taktiky socialistických stran. Není pochyby, že jejich taktika byla pochybná. Odmítli nejprve dovolit vůbec komunistům mluvit, nakonec nemluvili sami. Ale není tento taktický neúspěch také důsledkem toho, že nejsou v tak těsném kontaktu s dělníckými vrstvami? Neměli by z úřadů, ze sekretariátů jít častěji do továren ti, kdož chtějí být vůdci dělníckých stran? Nežijí příliš stranou, nežijí příliš v jiných vrstvách? Na to měli by si socialističtí vůdčové odpovědět včas.

E. V.

p o z n á m k y

Úpadek agrárních družstev

Jedním z nejtrapnějších zjevů při tak zvaných „Valných hromadách“ našich agrárních družstev jest trapný nedostatek členů na tyto schůze se dostavujících. Jelikož jsem měl příležitost býti přítomen na mnoha těchto, mohu konstatovati, že tento nezájem jest cosi psychologického, cosi, co jde z hloubky a nutno konstatovati, že pramení z nespokojenosti s jednotlivými družstvy a s celým družstevnictvím.

Na tento zjev však nedá se pohlížeti spatra, jako to agrární strana resp. její předáci v okrese činí, kteří samozřejmě jsou také činiteli v družstvech. Tato věc jest cosi velmi důležitého, co by mělo býti varovným znamením. Průměrný rolník — a nadprůměrných je málo — ztratil zájem o svá družstva, neboť nesplnila, co slíbvala. Celkově řečeno, říkal to nebožtík Kubr, takto jeden ze zakladatelů agrární strany, že družstevnictvím se zapojuje celková výměna produktů zemědělských, přímo na ústí kanálu, zvaného spotřeba konsumentů a skýtá tak, jak zemědělství, tak konsumentům výhody přímého od-

bytu. Jinými slovy družstva slouží zájmům rolnictva, snažice se zpeněžit jeho výrobek lépe, s menší režii atd. Že se stal opak a že rolnictvo slouží družstvům, přesvědčíme v dalším.

Byl jsem dlouhý čas v Dánsku, klasické zemi družstevnictví, a měl jsem možnost pozorovati jejich družstevní organizace. A pozorování dopadlo pro nás velmi špatně. Družstevnictví dánské pramení z nutné potřeby organizace, tedy jest budováno ze spodu asi tak, že jistý celý kraj, poznáv, že nutno se spojit za účelem hospodářských výhod, sdružil se ve společnost, která jeho výrobky standardisovala a předávala dál, dělic čistý zisk, po srážce výloh, mezi dodavatele. Během desetiletí zaběhla se pak myšlenka pevných ročních cen a celoročních smluv, takže dánský zemědělec již předem má smluvně zajištěnou cenu a tím i rovnováhu po celý rok.

U nás pracovalo se opačně. Družstva byla budována se shora; asi tak, že nejdříve se postavilo družstvo a to obyčejně velmi nákladně (obrovské budovy, auta atd.); na toto vše bylo vypůjčeno na značně vysoký úrok peněz, obyčejně každý podíl zatížen jak bylo nejvýše možno a pak teprve se hledal ten, který měl družstvu prodávat, naposledy pak kupující. A tu si to družstva udělala velmi pohodlně. Neprodávala přímo konsumentu, aspoň z velké části ne, vsunula se mezi prodávajícího a mezi obchod, rozšiřující tak ještě více mezeru mezi výrobcem a konsumentem.

Nechci mluvit o ústředí družstev, o kterém pojednám zvlášť; chci mluvit pouze o vlivu agrární politiky v rámci okrsků a okresů družstev. A tu nemohu jinak, než začít slovy, kterými bývají navrhovány správní a dozorcí radou družstev, ať jsou to kterákoliv:

„Na schůzi strany usneseno navrhnouti toho a toho.“ A tu jest zase jeden velmi tíživý kámen na krku zemědělců. Podle politických schopností „politických křiklounů“ jsou posuzovány jejich hospodářské schopnosti. A na venkově se to jeví pronikavě, neboť většina těchto obyčejně jenom-křiklounů jest neschopna spravovati svůj vlastní majetek. V takovém družstvě pak jest rozhodujícím pánem ředitel družstva a běda družstvu, není-li dosti svědomitým, ještě více běda, je-li však pouze protekčním dítětem, a to je kapitola sama pro sebe.

Jest jich mnoho, řekl bych, že 99% z úřednictva družstev se tam dostali ne díky svým schopnostem, ale protekcí, což jest konečně celkem správně, neboť se to dělá všude a proč by si rolník neusadil syna, který jest, jako většina našich úředníků, prostředně nadaný, prostředně pracovitý a i svědomitý, do svého vlastního podniku. Hůře ale jest, že takovýto člověk nespokojí se podřadným místem. A tu již přestává ten výběr nejschopnějších a vedoucí úředník družstva jest sluhou neschopné správní rady. Dostane-li se však schopný člověk na vedoucí místo, tu jest spoután takovým množstvím ohledů, že není mu možno klidně přezvykující pp. správní a dozorcí rady v jich již po otcích dědičných místech z klidu a odfukování ničím vyrušiti. Nechci psáti politické studii, ale jest velice zajímavé, jaký vliv na vývoj družstev měla agrární politika a zase naopak. Družstva včleněním do obrovského kartelu a svým spojením, chtěl bych spíše říci svou úplnou závislostí na agrární straně, ztratila svou samostatnost, o individualitě založené na místních poměrech ani nemluvě. To by nebylo nejhorší; spojením získala si také i některé výhody, jako možnost levnějšího nákupu atd. Horší je, že ztratila i svou schopnost života.

To jest velké slovo a pokusím se je odůvodnit. Životaschopnost družstev není možno pozorovati dle družstevního bilanování. Nutno srovnat s hlediska soukromě-obchodního. Tedy postavíme-li vedle sebe soukromý obchod s jeho zatížením, tu uznáme, že družstva, která platí jen obrátovou daň a na všech stranách mají přednostní právo i o politický tlak podepřené možnosti laciného nákupu, by se — postavena na základnu soukromohospodářskou — dávno zhroutila.

Obrátíme-li ale, tu vidíme, že ani slibované výhody nejsou zemědělcům poskytovány, a že družstva nestlačují cenovou hlavu výrobců zemědělců skýtaných, nechávajíce toto soukromému obchodu, brzdiče však dosti osvědčený zákon nabídky a poptávky. Tedy ani po této stránce nejsou pro zemědělce výhodná.

Nebožtík Baťa říkal, že co neslouží veřejnosti, není zdravé a života schopné; o družstvech se dá to říci, neboť někde něco musí zde brzdit. Probrali jsme již tolik bodů neúspěchu družstevnictví u nás. Jsou to:

1. budování t. zv. s e s h o r a, bez skutečně nutné okamžité potřeby,

2. neschopnost správních a dozorcích rad, neznalost podnikání a obchodu,
3. neschopnost vedoucích družstev, a strýčkovství,
4. úplná závislost na agrární straně v rámci okresu družstva,
5. celková závislost nebo lépe úplně podřízení hospodářské zájmům politickým,
6. úplné seškrcení družstev „Ústředím družstev“.

A o tom si něco povíme. Veškeré peníze z družstev plynou ihned do pokladen Centrokooperativy, která dokonce své vlastní úředníky usazuje v družstevních podnicích, nechá vše kontrolovati a ihned inkasuje. Jelikož má Centrokooperativa jeden z našich mamutích podniků, veškerý nákup v ruce a jelikož Centrokooperativa jest agrární strana, tu vlivem této dostává se mu všeobecně neznámých, ale není slov k vyjádření, jak obrovských výhod. Bylo by samozřejmé, že těchto výhod poskytně svým družstvům, v plném rozsahu tak, jak družstevní morálka to žádá.

A za těchto výhod není možno, aby družstva neprosperovala. Shrňme si výhody družstev oproti soukromému obchodu!

1. obrovský úvěr,
2. poměrně nízký úrok,
3. subvencování a státní podpory, což není totéž,
4. žádné nebo nepatrné daňové zatížení,
5. možnost laciného nákupu na účet politického vlivu,
6. Možnost nejvyššího zpeněžení, taktéž na účet politického vlivu.

Nevýhody nejsou žádné, neboť když všechno zklame, sanuje stát. Příští dva roky budou zatěžkávací zkouškou našeho zeměděle, družstevnictví, a nutná přísná kontrola a práce, aby z našich družstev nestalo se stranické eldorado a aby politické akce, sloužící jistým lidem, nebyly bez kontroly financovány politickými i družstevními kořistníky.

Statkář.

Sbírá se

Sbírá se na nezaměstnané; jest celá řada organizací, jejichž činnost z velké části závisí na tom, kolik se na ně sebere; sbírá se na organizace pro péči o mládež, na menšiny, na korporace kulturní atd. Jsou zase akce, na které se ne sbírá; jistě by nikdo nepřipadl na myšlenku, že by pražská elektrárna nebo plynárna měla býti postavena z výtěžku sbírek; nebo Jiráskův most; nebo palác ministerstva železnic. Jsou tu tedy úkoly dvojího řádu. Na jedny se najde dosti prostředků přímo ve státní pokladně; druhé se vyřizují podle toho, kolik vynesou sbírky, kolik se sejde v pokladničkách, kolik vynesou zábavy, spojené s tancem. Jsou úkoly, které moderní stát dosud nepřejal plně a ponechává je rozvíjet podle toho, kolik peněz se sejde na sbírkách. Říká se také: nesmí se podlamovati soukromá dobročinnost. Jednou se také ozval hlas katolický: nesmíte tak postátnit sociální péči; co bude pak dělat chudák katolík, kterému jeho víra ukládá, aby rozdával almužny chudým, když se o ty chudé postará stát? Rozbor situace ukazuje však, že tato soukromá dobročinnost nedovede sebrati tolik, kolik jest potřebí. Ale i kdyby to dovedla: je to správně, aby mládež potřebující podpory a pomoci, aby nezaměstnaní byli v mnohém odkázáni na to, kolik se na ně sebere? Nutno si doznat: společnost, která dává z veřejných prostředků peníze na věci, bez kterých bychom se docela dobře obešli, a která důležité akce ponechává závislé na tom, kolik na ně vyžebra, jest společnost, kterou nelze považovati za dobře organizovanou. Porovnejme to, co vynesou taková nějaká sběrací akce s tím, o čem píše leckdy noviny, ukazující, že bylo možno ušetřiti ve státním hospodářství ne desetitisíce, ale celé miliony. Jest potřebí si uvědomiti, že mnohé z těch úkolů, na které se dnes sbírá a žebra, jsou téhož řádu, jako jiné úkoly, které již státní společnost přejala do svého rozvrhu prací a do svého rozpočtu. Považujeme za samozřejmé, aby stát se staral o bezpečnost svých občanů; aby stát se staral o silnice, dopravu atd. Má péče o dítě, které nemá rodičů, které potřebuje pomoci, výchovy býti odkázáno na to, kolik se na něj sebere? Na tomto poli naše poznávání se trochu opozdilo. Zapomenují jsme si uvědomiti, že tyto úkoly nemohou býti odkazovány na to, kolik kdo dá, kdo jaké drobné najde v kapse, kdo má doma něco zbytečného, co může věnovat druhým. Neznamená to zmenšovati význam ušlechtilé dobročinnosti. Vždy bude dosti bídy, že i dobročinnost najde velké pole pro svoji práci. Ale moderní stát nemůže přesunovati svoji agendu na soukromou dobročinnost, chce-li býti státem opravdu sociálním.

V. G.

národní hospodář

Nad Tatrou se blýská

(Kolem zvolenického manifestu.)

Zvoleň. S úlevou vyhlédneme z tísnivého údolí Hronu mezi chmurnými skalami do náhle se otvírající malé rovinky s polnostmi, vroubenými zase lesy a kopci na blízkém obzoru. Malé městečko, které nevypadá od nádraží nikterak slibně. Hradní ruina, opředaná nahnilým lešením nevrle si prohlíží honosnou stavbu nového gymnasia.

Vlaky vyplivly „nakortešované“ venkovany s hudbami, přehrávajícím ve vlaku české kousky. U nádraží jsme uvítáni slavnostní stužkou za korunu a bodavě nám zakývá vstříc standarta s citátem z poslovenčeného Zeyera o národě a jeho povinnostech k boji za vlastní práva. Za slabšího deště formují se trpělivé stovky obecnstva bohoslužbami posíleného v ulici od nádraží k městu. Pohne se tisícetlavy průvod za zpěvu o Hlinkovi, přinášejícím svobodu z Ružomberka. Na tribuně na náměstí stojí megafon a elita autonomistického hnutí. Po staroslovanském otčenáši spustil se déšť a ochlazoval v houstnoucích proudech bojovný zápal až do rozchodu. Kanovník Buday, poslanec za Zvoleň, zahájil tábora a předal slovo Hlinkovi. Obecnstvo žádá složit deštníky, je plno nadšení a očekávání. Pochybuje, že by kterýkoliv český poslanec v přítomných časech získal v tak mokřím prostředí takovou úctu a odezvu; trpělivost těchto straníků by byla s to způsobit zelenou závist v kterémkoliv našem politickém sekretariátu.

Ještě jedno malebné pohlazení úst, ještě jeden pohled rozumných, modravých očí zpod převislých víček, dávno navyklý krok na kazatelnu; shluk pánů i dam stane se jen barevnými skvrnami kulisy a tato oholená herecká tvář se s laskavým chladem ujímá slova a nezapomene vyzpytovat po pronesené myšlence učin ve shromáždění.

A Hlinka mluví: Dělejme to, co dělal Štúr v r. 1846. Už ten říkal, že čeština Slováky neobrodí. A už tehdy nastal pohon. Palacký, Kollár, Šafařík prohlásili tuto řeč za řeč krpčiarov. (Shromáždění mnohohlasně povolává nehodným otcům hanbu.) Přišel Hodža, Hurban. Pak pauza, až 1863 Martin, Mikuláš, memorandum Moyses, Kuzmány. A už tehdy se vybíjeli Lanšjácovci, Lánerovci. Tak i teď nás rozbíjejí, ale my se nedáme, my budem hájit ten náš slovenský chlebiček. Píše se o nich, že jsou Hitlerovci, Gömbösovci, píše „České slovo“, úřední orgán pana ministra zahraničí, že pracují ve prospěch pruských generálů. Nic směšnějšího neexistuje. Hlinka Gömböse nezná, ale líbí se mu, že pozval mládež probouzejících se Maďarů a levantisty při svém nastoupení k sobě a starým poradil, aby nekoketovali s demokracií. My jsme byli tisíc let, praví Hlinka, s Maďary a měli jsme se zle. Teď jsme 14 let s Čechy a máme se dobře? (Bouřlivý zápor.) Máte chléb, máte práci? Není nesmyslnější výtky nad maďaronství. Nebyli jsme maďaroni ani tehdy, kdy by se nám to bylo vyplácelo, a není důvodu, abychom to dělali teď, když se za to zavírá.

Bude 25leté výročí Černové. Tam jsme promluvili, tam přišli o život bojovníci za Slovensko, nebýt Černové, nebylo by ČSR. Scotus Viator nepřišel se sem

dívat na ringlšpily a cirkusy, když sem přišel studovat a psát „Racial Problem of Hungary“. My budeme bojovat za autonomii, za naši řeč, my budeme mluvit, a když nás zavrou, budou mluvit naši nástupci, naše noviny, budete mluvit vy!

V Polsku, vidíte, drží oštěže Pilsudski, v SHS. drží oštěže Alexandr, v Německu drží oštěže Hindenburg a Papan. A kde je u nás pořádná vláda, kde je u nás eneržia? V takovém čase se nedá demokracie udržet. Chamtivé strany nešetří, páni se projíždějí ve vládních autech, loví se zbytkové statky. 2000 milionů je schodku z minulého roku, 1700 z přítomného. Dnes vymýšlejí neustále nějaké nové daně, zdanili už všechno, od octa až po zápalky. Sedlákům se vede zle, exekuce se množí, řemeslníci nemají práci, obchody stojí, ale vláda se stará o auta a 18 ministerstev. Štefánik pravil, že bude třeba odbourat kongruu, ubohý kaplan má z měsíčního platu po zaplacení výživného 325 Kč na to ostatní. Ale kolik by měl odbourat zbytkár Teplánský, zbytkár Štefánek? Hlinka žádá co nejrozhodněji revisi pozemkové reformy. Obrací se proti prospěchářům z českých stran, kteří rozbíjejí národ. Je už sedmdesátiletý, ale slibuje, že bude neustále starati se o národ, o boj za autonomii, a že nepopustí.

Tak pravil vůdce. Projev byl přes pozorovatelnou únavu řečníka v hanebném počasí dobrý. Byl to jediný vskutku reální projev; jako obvykle dozvíme se něco kloudného jenom od Hlinky. Dovede formulovat věci a dovede razit program v kostce, tak, jak to dovedou vůdci. A ti druhí vykonávají pokyny nebo nejsou připuštěni k takové elitní práci? Snad je oboje pravda. Tiso mluvil jen o náboženské platformě katolicko-evandělického souručenství v boji (na př. obě církve tvrdí: buď vůle Tvá jako v nebi, tak i na zemi a uznávají Desatero) a tak zabředl spíš v kazatelní formu; snad pěkně modulovaný polední Anděl Páně byl jeho nejlepším číslem. Rázus byl nadšeně uvítán a když mu před řečí muzika zahrála, udělal takovou pěknou zasněnou tvář à la Seifert. Hned od počátku se příliš rozvášnil a poslal několik vzkazů do Prahy, které si nedáme za rámeček. Vančo, jeho souvěrec, zdůraznil dávnověkost slovenského života a kultury, a bídu dneška tak tvrdě, že Češi hasnou před Maďary v utlačovacím kumštu. Oba páni si přinesli z Martina dávno obnošené ľudácké šatstvo. Takhle řečnil Tománek blahé paměti, ale přidával aspoň vtipy. Promluvili řečí velmi rozhořčené, ale fakty tak nezatížené, že si z toho nic nepamatuujeme. Promluvil z nich pracné sháňení důkazů odlišné mentality slovenské, jazyka, kultury, jak si v tom libují v Martině, kde mínění obyčejného středoškolského profesora rozbouří hladinu veřejnosti. Zvláště Vančo přinesl z chmurných kopců turčanského údolí zlobný duch „Národných novin“.

Hlinka otevřeně vyznal neúctu k demokracii, ač „Slovák“ ten passus v referátě neuvedl. Myslím, že by měl náladu pro jakýsi papenism. Kritika vlády dala se formou příbuznou „Polednímu listu“; nebýt zvolenského věže a slovenčiny, hledali bychom maně křtici Jiřího Stříbrného a snědý výzor pana Gajdy mezi panstvem na tribuně. Hlinka se zabýval věcmi vlády a demokracie víc než jsme očekávali, téměř víc než autonomií a zájmy jen slovenskými. Dávno ohlašovaná agitace, plakáty a rozhořčené obracení se zády k Čechům

zdály se učiniti ze Zvoleně událost prvního řádu, která půjde na kořen přímo republiky, nejen t. zv. českému režimu. Třebáže jsme uvykli už dávno příznakům Rudácké politiky, kdy se slibují činy a padají jen slova, kdy se slibují slova veřejná a pronášejí se jen soukromá: mluvil Hlinka jako reální politik a hurhaj byl přenechán Martinu. Hlinkova charakteristika doby jasně obrázela v sobě naděje konservativce, jímž vždycky byl; ukázala nám také, proč mu posila z Martina je milá a proč náhle našel, že by se snesl s luterány, když nemůže s husity. Zkrátka, Hlinka se těší, že přišla doba, kdy se dá něco dělat, kdy je možno lodičku autonomie vypustit na proudy hodně široké a strhující.

Za těch 14 let, co je s námi, nevede se mu ani jeho přívržencům dobře. Ne Češi, ale stavovská politika dob poválečných rozleptala národní těleso, žijící v dědinské patriarchálnosti bez styku s politickým děním kromě volební horečky, s malým významem dělnictva. Byli jsme svědky bezradnosti inteligence vskutku demokratické po válce v Čechách. Tím spíše bouřila se tu tradice starého režimu váženosti a hmotných výhod lidí vzdělaných, po připadě bohatých. Češi donesli s sebou nejen svou řeč a žaludky, to bylo nutné zlo a pomíjející. Ale přišla s nimi znalost organizační, a zkrátka stály tu organizace, založené na třídním zájmu selském, dělnickém, ba i liberálně národním. Našly si svá centra i podporu v jakékoliv formě v Praze, neboť nebylo pro to v domácím prostředí ani tradic, ani středisk, maloměstským sekretariátem začínajíc. Příklad západních demokracií, přijatý Čechy, vedl i na Slovensku k nutnému rozbití národa na strany, a to podlomilo tu starou quasi-jednotu patriarchálnosti. Výhody třídních výdobytků od podpory v nezaměstnanosti až po zbytkové statky byly mnohem silnější než Hlinkova protičeská agitace. Hlinka už s tím přestal a v novější době odium „českých“ stran na Slovensku daleko víc straší ve „Slováku“ než příšerci, ringlšpily a neznažbozi. Marná byla všechna agitace, vždycky byla pravda to, co psává Haluzický v „Lidových novinách“, že, mluví-li „my Slováci“, mluví za sebe a za své přívržence, ale ne za národ; že má jen tolik a tolik mandátů, že to nejsou všichni Slováci. Stejně i presidentovo „katolíci budou mít tolik práv, kolik si jich vydobudou“ bylo přijímáno v „Slováku“ s uctivým chladem a odporem.

A tak dnešní volání po revisi demokracie, respektive jejím svržení, a příklady ze zahraničí vyrušily Hlinku z každodenní nudné borby za práva utlačěného národa a zachycuje radostně vonný dech obracejícího se vánku; konservativnější časy se blíží, horečka proletářství klesá na normál, lepší vrstvy se obracejí k pevným pojmům rodina, církve, vlast a národ; a kolem dokoia Hitler, Pilsudski, Gömbös.

Tedy to je to Hlinkovo maďaronství. (Kdypak už u nás jednou s tím přestanou!) Oklestí-li nová doba politickou moc nižších vrstev, a budou se chtít silné individuality a konservativní tradice, je autonomie (ta, jak si ji Hlinka představuje) daleko blíže svému uskutečnění, hlas jeho a jeho blízkých musí být pak slyšán bez poukazů, výmluv a vykrucování. Neboť autonomie u něho stojí a padá s konservativními jejími nositeli; mají ducha (myslí si), dosud scházel jen počet hlasů.

Odtud Hlinka zakoketoval si s mladými, jimž asi už těžko porozumí, jako v Čechách si mladí nechtějí rozumět s předválečnými demokraty. Jenže u nás proud rozdvouje jen straníky partají, tu odmítá zešedivělé Čechoslováky s předválečnou národní prací, stížené hanbou demokracie; i tu nevíme, zda v Trečianských Teplicích převyšovala nálada protičeská či protidemokratická.

A tak tedy Hlinka řeže víc do vlády než do Čechů, nacházejí sympatie i v českém táboře. Jeví se dnes reálnějším než Martinčani, kteří poskakují u velikém zpoždění za ním; anebo si vzpomněli na Luthera, na vládu obecních starších v církvi, zkrátka na demokratický princip proti jesuitskému, proti reformnímu absolutismu a stydí se to přiznat? Bánovecký pan farář (Tiso) poznamenal sice blahobytně, že oni mají universalism a idealism, evandělíci realism a individualism, a že to tedy půjde; snad existuje taková filosofická sloučenina; evandělíci spojení odůvodnili „krívdami, utrpením a boľastmi“ slovenského lidu.

Nakonec p. poslanec Sivák přečetl manifest, který mluví, jak je zvykem, velmi všeobecně o cílech. Pittsburgská dohoda do ústavy; naprosté popření národa Československého. Tedy jakýsi federalistický program. A pak mnoho bodů, jež přály dobru všech vrstev; kdyby nám v Čechách je mohla některá vláda splnit, zatočila by se nám radostí hlava a přání Jindřicha IV., jenž chtěl, aby každý poddaný měl v neděli k obědu slepici, by bylo překonáno.

Nelze nepřiznati však, že mnohé z manifestovaných požadavků jsou správné a že, diskutuje-li se o chorobách demokracie a uznávají-li se opravy, chce-li se zameziti chtivost stran, mocenství politických legitimací, impotence senátu, obsazování významných míst podle klíče, a to mnoho, o čem se píše v českém tisku jako o nedostatcích našich mladých zkušeností v demokracii, tím spíš a tím otevřeněji se tak bude dít ve slovenském autonomistickém hnutí. Nemůžeme nikterak očekávatí přátelské úsměvy. Poněkud příliš jsme si tu zakládali na ideích a profesorském dokazování, že jsme jeden národ. Ti, co přišli do Zvoleně a hubovali tam, nehubují proto, že včera si to rozmyslili a přišli k tomu názoru, že jsou jen a výlučně Slováci, a v dnešních časech všeobecné krise kolem nás má opoziční strana materiál pro publikum takový, jaký dosud žádný rok z těch 14 nedodal. Odtud ta zvýšená činnost a spolupráce.

Tedy jsou bolesti jejich i bolestmi našimi; oni mají výhodu přičísti je nám, my bohužel jen sami sobě. A konečně jsou tu pak speciální bolesti, které by též mohly být promítnuty v jasnějším osvětlení, než se dosud děje. Žádají sobě jakýsi kmenoslov českého úřednictva v jakémkoliv oboru a konfrontaci s počtem Slováků. A pozorujete-li spíš publikum než řečníky, vidíte, že tohle je mnohem populárnější než justament zvláštní, všemi atributy vybavené národnosti. A to nejen mezi selskými halenami, jimž děti chodí do školy, ale mezi ocvikřenými obličejí a době oblečenými dámmami. Je to boj o chléb a nedívme se, že se cítí za Karpaty doma oni a že mají jakési nároky v tom směru. Situace je tím tristnější, že dorůstá nám školená mlá-

dež pro úřady v době, kdy stát musí šetřit; a že staré tradice působily, že svobodná povolání, reální a praktická, nebyla vyhledávána, a že se tu ještě dělá velký spoleh na stát. V manifestu je uveden tento článek na čelném místě. Jistě by přispěl takový výkaz a nařízení (jako se tak letos stalo ve školství) k uklidnění a prospěl by víc pocitu souměřitelnosti státní; jistě víc než chvat, s kterým se staráme o věci s kulturou souvisící, kde zasahujeme upřílišeně a neskrblíme pochvalami, kde jich není třeba. Vývoj národního jazyka navždy nemůže stejně oddektrovat Maticе s Vážným jako bez Vážného, a vzbuzujeme dojem, že se pcháme někam, kde nás nechtějí. Děláme blahovolné kritiky, ostýcháme se nepochváliti, píšeme nadšené turistické články, obdivujeme folklor a vítáme do literatury lidi, kteří nemnoho dovedou a kterých oni sami nechtou. Povzbuzujeme sebevědomí, kde můžeme, a jsme nepřijemně dotčeni, když se nám pak někde ukáže, že to či ono si chtějí udělat bez nás; nemajíce Slováků, nemůžeme mítí Čechoslováky, a snad někdy příliš obezřetně a podezřívavě prohlížíme každý počín, který nevyhovuje našim představám, čerpaným z předválečného namlouvání se a dodáváme tak ideové a mravní záře bojům, které jsou zbytečné a chvilkové. Rozumná a vědecká kritika může víc polepšiti dílo, než vměšování se plně hádek, nepřihlížejíc k tomu, že jako v politice, tak i tu obtíže opravdové práce snižjí mladičkým profesorům a nacionalistům zamlžené výšiny vlastních osobností.

Dokud se může žádati, je dobře. Poslanec p. Sivák uvedl tolik věcí spojkou „aby“, až se dech tajil. Čísly a otázkami, kde na to vzítí, si hlavu nelámal. Psal jednou Hlinka ve „Slováku“, že se snadno radujeme na 28. října, neboť nám udělali veliký stát. A teď nebude slaviti 28. říjen, ale 30., jak prohlásil ve Zvoleni. Nevíme ale, kolik by těch slibů přečetl pan poslanec uskutečněných, až by ta, podle jejich představ střížená autonomie vešla v život, autonomie vrstev, které mluví o idealismu a národu, ale nezastavili by se s člověkem ošuměleji oblečeným a žijící v úzkých rodinných kroužcích (kněží ovšem vyjímajíc), kolik by jich bylo uskutečněných, až by zas svolali na nějaký ohromný rynek všechno obyvatelstvo této země vysokých kopců, rozsáhlých lesů, hlubokých chudičkových údolí, skal porostlých nízkými křovinami, salaší, malebných jen z auta, dávno vyčerpaných baní, náměstí s židovskými doktory a obchody, dědinských rodin o 10 dětech a kousky úrodných maďarských rovin, po nichž vztahuje ruku íredenta? Kolik by sklídili potlesku?

Kdysi šlo o případ v dědince Černové. Dnes je možno chtítí, klásti požadavdy a prováděti národní manifestace. Ta demokracie ani dnes ještě není zbytečná a k zahození.

D.

Pavel Spiess (Paříž):

Hoover contra Roosevelt

Tuny inkoustu a tiskařské černě jsou denně vyplýtvány k předvolební kampani o amerického presidenta, která se vede v novinách, na ulicích, v radiu, biografech, ba i v kavárně, divadle a všude tam, kde lidé jsou s to vyslechnouti spásitelská slova jednoho nebo druhého kandidáta nebo obou dvou. Zatím co republikán Hoover může už býti souzen podle „ovoce“, které neslo jeho presidentství, představuje se demokrat Roosevelt s nepopsanou minulostí, třebaže jinak hodně pohnutou.

nikdo neví, zdali jeho předkové pocházeli z Německa, z Polska nebo ze Španělska. Narodil se r. 1874 někde v státě Iowa a jeho otec byl k o v á ř e m, jenž brzy po narození syna zemřel, ponechávaje starost o výchovu strýci, čistému to puritánovi a stoprocentnímu Američanovi. Tento strýc vštípil mladému Herbertovi stoprocentní zásady amerikanismu, které spočívají za prvé v hromadění peněz a za druhé a za třetí v dalším hromadění peněz. Hoover nebyl celý svůj život leč čilý b u s i n e s s m a n, a jeho presidentství znamenalo nebo aspoň mělo znamenati nejobchodnější éru novodobé americké historie. V 13 letech už prodával mladý Hoover pozemky, vedl si svou osobní účtárnu, kupoval a prodával seč byl. Universitní studie v Stanfordu nijak nezastavily jeho obchodní spády tím méně, že byl poměrně nemajetný a musel si všelijak přivydělávati. Pak se stal inženýrem, nikdo neví přesně, kdy, kde a proč. Pak nastalo velké období jeho života: cestování, ovšem obchodní, které ho zavedlo až do Tibetu, do Číny, Mexika, což mu vynášelo 100.000 nebo více dolarů do roka. Inženýrství samo mu vynášelo jen 5000 dolarů do roka a to ostatní si přivydělával. Mimo obchod se v cizině nestaral o nic; nijak ho nelákaly japonské starožitnosti, ani tibetské knihovny, ani tajemství indických náboženství; všechny jeho cestovní vzpomínky jsou napsány v jeho šekovní knížce, jako to o něm řekl Cousteau. R. 1905 měl jakousi mezinárodní zápletku s čínským finančníkem, ale vyvázl velmi šťastně, ač „zdaní“ bylo proti němu. Nejgeniálnější myšlenkou Hooverovou bylo za světové války zásobování válčících národů, nikoliv municemi a prachem, nýbrž . . . chlebem, ano, vezdejším chlebem, na který si nikdo v svatém zápalu boje nevzpomněl. V presidentské kampani bylo pak o něm řečeno a napsáno, že nasýtil více hladových úst než kde kterýkoli jiný prorok na světě; podrobností o tom, jak se to nasycení dělo, nikdo nepodal.

Když byl Harding zvolen presidentem Spojených států, jmenoval Hoovera ihned ministrem obchodu. Podle svědectví samého amerického tisku kvetla tenkrát k o r u p c e u samého trůnu amerického presidenta, a to měrou námi dosud ani netušenou. Až do r. 1928 působil Hoover jako pouhý ministr obchodu; svoje obchodní působíště značně rozšířil, když byl r. 1928 z milosti suverénního národa vynesena na nejvyšší magistraturu státu. Lid od něho čekal spasení, ba zázraky: člověk, který se dovedl tak rychle a bezpečně obohatiti, jistě obohatí také svou zemi. Kdo dovede dělati b i g m o n e y pro svou osobní pokladnu, jistě ho nadělá také plnou pokladnu státu. Tak aspoň usuzoval lid a žurnalisté, kteří mu toto usuzování vnukli.

Jistě Hoover není odpovědný za ohromný krach newyorské bursy a vůbec celého hospodářství Nového světa, jež se hned příštím rokem po jeho zvolení začalo hroustiti. Bylo by směšné něco takového tvrditi; ale je jisté, že venkoncem nic neudělal, aby tomu rostoucímu fiasku zabránil. Muž, který zásoboval celou Evropu, který dodával s překvapující lehkostí obilí hladovému obyvatelstvu v Belgii, Rusku a jinde, nebyl schopen nasýtití několik milionů svých amerických bratří bez zaměstnání. Člověk, který nasýtil více hladových úst než kterýkoli jiný prorok, nedovede trvale zaručiti nezaměstnaným dělníkům teplou obecní polévku. Když váleční invalidé si přišli pro svoje těžce zasloužené válečné prémie, neváhal Hoover použití proti nim strojních pušek a jízdní policie.

Jeho zahraniční politika nebyla méně katastrofální a místy komická. Jeho moratorium je předmětem oprávněné ironie těch, proti nimž bylo vlastně namířeno. Německo se dnes americkým yankeeům vysmívá, zrovna tak, jak se útrpně usmívá americké politice odzbrojovací, která vedla bývalé spojence tam, kde právě dnes jsou. Amerika měla sice horší presidenty než je Hoover, ale žádný z nich neměl tak málo štěstí jako poslední pensionista Bílého domu.

Demokrat

Roosevelt

je muž ne-li lepší, tedy jistě „méně špatný“ než Hoover, jak to o něm tvrdí jeho stoupenci. Platforma, na které se bije se svým soupeřem, je obecně známa; každý ví, že rozdíl mezi stranou republikánskou a demokratickou je tak nepatrný, že žádný průměrný Američan jej nedovede definovat, a i vzdělaného člověka v Americe bychom přivedli do rozpaků, kdybychom se ho zeptali na diferenci programu obou stran. Proto vidíme takový non-sense (aspoň pro naše pojmy), že jeden kandidát demokratů se vyslovuje proti prohibici a jiný zase pro ni. Hoover sám zaujal stanovisko tak podivné, že nikdo neví, zdali je pro nebo proti ní. Americké noviny přinášejí jeho karikaturu, která stojí jednou nohou na láhvi, představující režim mokry, a druhou nohou na velkém cylindru, znázorňující prohibici. Ale zatím co Roosevelt je zcela jasně proti prohibici, je republikánská strana a většina jejích stoupenců spíše pro její udržení.

Rooseveltova rodina není neznáma jako jsou původy Hooverovy; pochází z Holandska a její nejstarší členové zakládali Nové Amsterodamsko na vysušené poušti Manhattanu. Roosevelt se v politice neobohatil, není celkem vůbec obchodně činný, je vzdělaný, mluví několika jazyky, zatím co Hoover umí jenom anglicky. Vstoupil do politiky r. 1910, kdy po prvé zasedal v senátu státu New Yorku. Wilson z něho udělal státního tajemníka a kontrolora válečného loďstva. R. 1920 kandidoval na vicepresidentství, kteroužto kandidaturu slavně prohrál. Když ho pak příštím rokem zachvátilo ochromení, zdála se jeho politická kariéra ukončena. Ale jeho silná vůle a fyzická konstituce zvítězily nad zákeřnou chorobou, což bude jistě silným trumfem při volební agitaci, neboť Američanům imponuje více člověk fyzicky zdatný a nezdolný než člověk vzdělaný nebo učený. Méně se jim však líbila odolnost Rooseveltova proti newyorskému miláčku Jimmie Walkerovi, proti němuž tak úspěšně vystupoval, což mu vyneslo nepřátelství celé vysoké finance, na níž Hoover a jeho klika stavějí svoje naděje.

Jaký je nyní rozdíl v politických slibech obou soupeřů? Jak jsme už řekli, programové rozdíly nevyplývají ze stranických diferencí, nýbrž zakládají se spíše na docela nejasných předpokladech a na otázce osob a zákazníků toho či onoho kandidáta. Velkým agitačním heslem demokratů (Roosevelta) je samo sebou světová krise. Oni obviňují republikány, že tuto tíseň zhoršili a zostřili nejapnou politikou domácí i zahraniční, najmě celními opatřeními, přičicími se zájmům státu. Všechny debaty kandidátů se pohybují kolem dvou otázek: prohibice a cla. Nemysleme si, že by zvolením presidenta Roosevelta nastala ihned

v otázce prohibice

radikální změna a že by přes noc naše pivovary svoje vývozy do Ameriky vynesly z nuly na miliony. O úplném

odstranění prohibice nemůže vůbec být řeči, neboť tak zv. 18. dodatek zákona, jenž pojednává o prohibici, je vtělen do samé ústavy americké republiky, k jejíž změně by bylo zapotřebí jednak souhlasu dvou třetin obou sněmoven a jednak tří čtvrtin všech států (tedy 36 států) z 48). Jelikož prohibice byla zavedena souhlasem ohromné většiny všech států (vyjímaje jenom Rhode Island a Connecticut), bylo by těžké předpokládat, že by dnešní většina byla už tak silná, aby stačila k změně ústavy. O tom konečně není sporu; běží jenom o to, zavést jistá opatření, jež umožní volný prodej a výrobu lihovin. K tomu účelu stačí na př. zvýšiti zákonnou mez, stanovíci alkoholický titer nápojů, aby bylo dosaženo částečné nebo i úplné volnosti v tom směru. Bylo také navrhováno, aby po případě sněmovny jednoduše neodhlasovaly úvěr pro policii tak zv. prohibiční. Kdyby nebylo prohibiční policie, nebylo by prohibice a to skoro přes noc. Je nesporné, že gangsteři a bootleggeri nemají budoucnost růžovou. Jejich závratné obchody jim však zaručily stáří v klidu a pokoji; to je jedinou jejich útěchou, nikoli ovšem naší.

Mnohem složitější je

otázka cel.

Je nesporné, že celní sazebník *Smooth-Hawley*, nesoucí podpis Hooverův, je dnes nejochranářštějším sazebníkem světa, Australii nevyjímaje. Toto dílo republikánů mělo za přímý následek, že všechny ostatní národy pozvolna uzavíraly svoje hranice americkému dovozu, takže průmysl Spojených států na konec nenachází odbytiště, zatím co svou výrobu neustále stupňuje a racionalisuje. Roosevelt ovšem není liberalistou, ale vyslovuje se pro obnovu mezinárodních styků na základě nových a moderních obchodních smluv; jeho heslem je a musí být: *do ut des*, jinak řečeno: kdo chce prodávati, musí také kupovati. Je s podivem, že americké mozky potřebovaly taková léta, aby tuto základní pravdu pochopily. Poslední pařížské porady, na nichž se sešli zástupci amerického a francouzského průmyslu, ukázaly, až kam vedla Hooverova politika „uzavřených dveří“. Američané ještě před zahájením porad prohlásili, že si přišli sice pro jisté koncese s francouzské strany, že však za žádných okolností nemůže být řeči o modifikaci amerických celních položek, k níž je vláda „nezmocnila“. Jiný důkaz pro nesmlouvavost amerických odpovědných kruhů byl dán nedávno při předporadách k nastávající světové konferenci hospodářské, které se má zúčastniti 72 národů, tedy celý svět: Američané hned předem prohlásili, že na konferenci se nesmí mluvit ani o válečných dlužích, ani o clech! O čem tedy chtějí Američané debatovati? Nedělejme si ostatně iluzi na nějakou změnu politiky v záležitosti dluhů, neboť Roosevelt je zrovna tak zaujatý proti jejich škrtnutí jako jeho konkurent republikánský.

Americký president a jeho volba je záležitost velmi důležitá, a demokratická strana se dnes ještě nezotavila z posledních voleb z r. 1928, které jí stály 3 miliony dolarů, třebaže je prohrála. Nemohli by snad ani dobře bojovati proti republikánům, kdyby tito sami nebyli nuceni snížit náklady na volební kampaň, neboť okolnosti se dnes nehodí k přílišné okázalosti volebních sil. Zatím co řadí veřejná kampaň, která stojí, jak vidíme, mnoho peněz, sledují politické kruhy tak zv. *tajnou kampaň*, která nestojí nic, je však za to horší a nebezpečnější. Každý sebe menší incident ze života kandidáta je vy-

užitkován k houževnatým útokům proti jeho osobě a straně. Z dějin známe případ presidenta Jacksona (zvoleného před r. 1800), jehož zvolení bylo málem úplně znemožněno pro nepatrnou podrobnost z jeho soukromého života. Jeho žena se totiž nechala z prvního manželství rozvésti s jakýmsi podvodníkem; po svém rozvodu provdala se za Jacksona, ale po několika letech přišlo najevo, že rozvodový proces nebyl ještě úplně ukončen. Na naléhavou prosbu Jacksona byl tedy proces ukončen a jejich manželství, nyní úplně nezávadné, trvalo 37 let. Když se po 37 letech Jackson představoval jako kandidát na presidentství Spojených států, vyhrabal někdo tuto starou historku a Jacksona to mohlo státí kariéru. Jeho žena ostatně z toho skandálu zemřela, a Jackson byl při nastoupení úřadu vdovcem.

Čekajme tedy klidně na zvolení presidenta republiky; ten nebo onen, žádný nepřinese rozřešení světové tísně, které ostatně není v jejich moci, ani v moci jiného člověka nebo národa. Jak by mohl také jednotlivý člověk rozřešiti americký problém, jenž spočívá v snížení automobilové výroby o skoro 80%, snížení těžby uhlí o 37%, těžby oceli o 69% a ročně 20.000 sebevražd, tedy skoro tolik jako v celé té staromódní Evropě?

literatura a umění

Jára Brož a Pavel Schwarzkopf:

Světový mír a film

Je válečný film proti válce?

Po více než půlroční přestávce objevil se v Praze další ze serie válečných obrazů, tentokrát francouzského původu. Film „Les Croix de Bois“ (Dřevěné kříže), v režii Raymonda Bernarda je podle souhlasných zpráv zahraničních kritiků jeden z nejlepších filmů z válečného prostředí, ale je to, zdá se, na delší dobu také jeden z posledních, které uvidíme. Vlna, která od samých počátků zvukového filmu přinesla řadu válečných filmů amerických, německých i francouzských, pozvolna opadá a je proto právě na čase položit si otázku, jaký význam pro světový mír tyto dlouhé desetitisíce metrů válečných reminiscencí měly. Nelze upříti výrobci, že v rámci běžných obchodních method byla protiválečná tendence jejich zboží, alespoň v posledních letech, jedním z hlavních cílů, byť i přicházela v úvahu teprv po uspokojivé kalkulaci rentability. Leč tak, jak usíná, doufejme, že pouze na čas, v dnešním vzájemně nakvašeném světě veškeré protiválečné smýšlení, tak také mizí s projekčních pláten našich kin i protiválečné filmy. Přes to ještě není problém válečných filmů otázkou historickou. Zbývá stále vyřešit, zda i nadále může mít tento směr produkce význam pro propagaci míru, či nikoliv.

Film ve službách vojenských pánů.

Je snad opravdu zajímavé, že film, hned po svém zrození, sloužil již propagandě války. Roku 1898, v době, kdy španělsko-americký konflikt ve sporu o protektorát nad Kubou se zdál nevyhnutelně vésti k válce, dovedl několikametrový snímek „Pryč se Španělskem“, promítaný v tehdejších primitivních kinech po celých Spojených státech, účinně buditi protišpanělskou náladu a tendenčně skreslovati skutečnost. Až do roku 1914 zůstával však film celkem nenáročnou, ani ne příliš rozšířenou, zábavou. Teprve světová válka dala plně pocho-

piti odpovědným autoritám velkolepé propagační možnosti, které se skrývaly v celuloidovém pásu. Leč úměrně malým zkušenostem byly v té době vzniklé filmy velmi neumělé a sotva kdy budou překonány ve své naivitě. Rakouský „Traum eines Reservisten“ (Záložníkův sen), hraný také v Praze, na počátku války, s ohromným úspěchem, přes 20 týdnů a líčící sen vlastneckého kováře, který za zvuků trubky se vydává (ovšem že v zasněžené krajině) do boje za císaře a vlast, byl v primitivní koncepci překonán snad jedině francouzským „veleđilem“ toho druhu „L'Armée du Bronze“ (Duše z bronzu), kde mileneč vrhne svého soupeře do roztaveného kovu, z kterého je ulit kanon, a vrah, aby smyl svoji vinu, táhne pak s tímto dělem do války — proti nepříteli. Tyto neobyčejně naivní příběhy, promítané v době prvního válečného nadšení, splnily však svůj úkol. Ovšem film měl ve válce i úkoly jiné a vykonal mnohé cennější služby. Filmová oddělení armádních velitelství jednotlivých válečných států byla většinou nejenom vybavena dokonalými přístroji a surovým materiálem, ale měla k dispozici i nejlepší kamery. Zejména pruská „Kinematographische Abteilung des Generalstaabs“ a francouzská „Section cinématographique de l'Armée“ nashromáždily po dobu trvání války veliké množství cenných dokumentárních snímků, z nichž bylo pouze nepatrné procento dáno v zázemí do oběhu, což je při bezprostředním obrazu brutální reality války do jisté míry pochopitelné. Bohužel, ani po válce se většina těchto snímků nedostala před zraky veřejnosti, kde by svoji autentičností účinně mohla podporovati odpor k jakémoliv válce. Z valné části odpočívají tyto snímky ve vojenských archivech. Civilnímu obyvatelstvu byly za války předváděny jen výjimečně některé neškodné výjevy ze zápolí, oslavy efektních vítězství, oficiální vojenské osobnosti při přehlídkách neb jiných reprezentačních výkonech v zázemí a pod. Zajímavý je německý snímek „Belgické obyvatelství v itáliecké oddíly v ulicích Bruselu“, o kterém je dokázáno, že civilní obyvatelstvo okupovaného města bylo nahnáno do ulic, aby asistovalo zaranžovanému pochodu vojska přes město; není třeba podotýkat, že úspěch v Berlíně nedal na sebe čekatí.

Také Amerika zbrojí...

Amerika až do konce roku 1916 užívala války převážně pouze jako exotického prostředí, kam zasazovala děje svých tuctových zábavných filmů. Teprve těsně před jejím vstupem do evropského sporu začaly se za oceánem šířiti filmy s otevřeně protiněmeckou tendencí. Ve velké oblibě byly námety vyzvědačské, ve kterých již tehdy zastával úlohu nesympatického německého oficíra zběhlý rakouský důstojník, později slavný filmový režisér — Erich von Stroheim. Nejlepší z této záplavy narychlo udělaných filmů se dostaly po převratu i k nám. Slušnou úroveň měly však jedině Ingramovi „Čtyři jezdci apokalyptičtí“ s Rodolphem Valentinem a Griffithova „Intolerance“; u ostatních účel světil prostředky a účelem bylo pouze dodat bojovného ducha vojákům, odjíždějícím do Evropy bojovat. Hlavním odbytíštěm tohoto druhu snímků byly koncentrační tábory amerického vojska před odjezdem do Evropy, kde byla zavedena povinná návštěva kinematografických představení. (Život v amerických koncentračních táborech je krásně líčen ve známém válečném románě Američana Johna Dos Passose „Tři vojáci“.) Jediné dílo přechínající nejenom formálně, ale i ideově všechny ostatní, zůstalo ve své době nepochopeno: Chaplinův „Shoulder

Arms“ (Dobrý voják Chaplin), vášnivý protest proti nesmyslnosti zabíjení; jeho groteskní forma bavila, ideový obsah však zůstal většinou nepochopen, a tomuto nepochopení měl film také jedině co děkovat, že byl censurou propuštěn (naší censurou, ovšem, jen ve zkrácené formě).

První vzpomínky na válku.

Po uzavření příměří nastává ve výrobě válečných filmů prudká reakce a jedinou výjimkou je Abela Gance „J'accuse“ (Žaluji), dle autorových slov objektivní výkřik proti německému militarismu. Ačkoliv měl tento film v roce 1919 v Evropě velký úspěch, zájem o válku rychle mizí, a nová vlna válečných filmů přišla teprve o několik let později. Tentokrát z Ameriky. Americký filmový publicista A. Hirschmann napsal: „Král burškých oříšků z Hovertownu (Ohio), který na válce zbohatl, chtěl vidět hezky doma, zblízka, původ svého štěstí. I nařídil: — Udělejte mně válečný film, ale ať je to zábavné.“ — Přehnáno, ale ne zcela nepravdivé. A tak se objevily kolem roku 1923 opět válečné filmy.

S počátku byla válka zpravidla jen zámkou k rozuzlení děje. Hrdina táhne do boje a „získává tak srdce své dívky“ anebo odchodem do války „zahazuje stopy zločinné minulosti“. Záhy se však dostává válka do popředí a přichází nejslavnější němý válečný film „Big Parade“ (Velká přehlídka), v režii King Vidora s John Gilbertem v hlavní úloze, oslavující hrdinské činy bojovníků za civilisaci. Velkého obchodního úspěchu docílila i řada dalších filmů toho druhu, zejména „What Price Glory“ (Pro čest a slávu) v režii Raoul Walshe, „Seventh Heaven“ (V sedmém nebi) v režii Franka Borszage a „Two Arabian Knights“ (Dva arabské hrdinové) v režii Levisa Milestona, jemuž později byla svěřena režie nejnákladnějšího válečného divadla v Americe kdy natáčeného, Remarquova románu „Na západní frontě klid“. Po Američanech přišli Francouzi s Poirierovým „Verdun, visions d'histoire“ (jenž byl před nedávnem znovu zpracován, týmž režisérem, jako zvukový film), Němci s u nás zprvu zakázaným „Křížníkem Emdenem“ a Angličani s „Bitvou u ostrovů Falklandských“. V některých z těchto filmů bylo užito autentických snímků z vojenských archivů. Obecenstvo se s počátku opravdu dobře bavilo, zvláště, když nebylo uráženo příliš realistickým líčením válečných hrůz. Později, jako obvykle, obchodní produkce přestřelila, témata se s nepatrnými obměnami stále opakovala, válečné filmy se s obchodnickou rutinou vyráběly na běžícím pásu, a pomalu byla tak vyvolána únava a nezájem. Některé z těchto filmů byly do té míry tendenčně skreslené, že vzbudily v Německu a naopak ve státech dohodových bouřlivý odpor a přiměly národní censury k častým zásahům, některé, jako na př. anglický „Dawn“, v režii Herberta Wilcoxe, líčící opravu anglické ošetrovatelky Edith Calwellové, odsouzené pro podezření z vyzvědačství, způsobily téměř mezinárodní zápletky. A tak konečně po roce 1927 nastal na tři roky oddech.

1914—1918 v obraze i zvuku.

Renesanci válečného filmu přinesl teprve rok 1930. Po obrovském úspěchu válečných románů Remarqu, Renn, Glaesera a Johansena nemohl ani film nechat novou vlnu zájmu bez povšimnutí; tím spíše, že přidáním zvukové složky bylo umožněno mnohonásobné vystupňování účinku na obecenstvo. Skutečně, „ryk válečný“ je tak vděčnou náplní zvukového filmu, že si lze stěží

představit, že by se byli režiséři v počátcích této nové formy filmového umění bez něho obešli. Již orchestry němých biografů snažily se často zvýšiti účinnost promítaných scén primitivním napodobením rachotu strojních pušek a leteckých motorů. Další etapu vývoje znamenal oslavný snímek amerického letectví „Wings“ (režie William Wellmann), promítaný po celém světě s příslušnými hlomozy, zaznamenanými na pouhé gramofonové desce. Nejenom technicky, ale i umělecky učinil velký krok kupředu teprve G. W. Pabst se svým německy mluveným filmem „Westfront 1918“ (Čtyři odpěchoty), dle Johansena románu. Při vysokých uměleckých hodnotách je to i jeden z mála filmů opravdu protiválečných. Po něm následuje Hollywood se zmíněným již Millestonovým „Na západní frontě klid“, který přes to, že byl v první řadě gigantickou, miliondolarovou podívanou, byl proveden poctivě a s dobrými úmysly. Později krásný Trivasův obraz sbratření vojáků pěti národností, jež náhoda sblíží uprostřed mezi oběma nepřátelskými liniemi — „No Man's Land“, který se k nám však nikdo neodvážil uvésti, snad z obavy před malou obchodní úspěšností podobných, ideově příliš vysokých filmů, snad z obavy před bezohlednou naší censurní praxí, již každá zmínka o nesmyslnosti válečného běsnění znamená vždy při nejmenším národní nebezpečí. A nyní, konečně, i Bernardovy „Dřevěné kříže“. Mimo to ovšem tucty leteckých, námořních, ponorkových a zepelinových filmů s obligátními hrdinskými skutky a velkoničením a konečně i jakýsi pendant k Chaplinovi — „Tough Boy“ (Dobrý voják Frigo). Ideovou naivitu filmů z prvního období války nám v poslední době připomenul americký monstrefilm „No-emo Arch“ (režie Michael Curtiz), který vycházejíc z paralely mezi válkou a biblickou potopou utonul v nevkusné banalitě.

Němé ruské filmy, alespoň ve vrcholném stadiu svého vývoje, se většinou také zabývaly válkou. Je nepochybné, že byly všechny proti válce a revoluční; zda byly proti válce vůbec nebo jen proti válce „imperialistické“, je otázka, kterou snadno rozřešíme úvahou, že se vesměs jedná o filmy vyrobené samotným státem. Ačkoliv umělecká kvalita filmů „Křížník Potěmkin“, „Konec Petrohradu“, „Bouře nad Asií“, „Muž, který ztratil paměť“ a j. je nesporná, zachovala se k nim naše censura se zbytečnou přísností.

Také český film nemohl nechat světovou válku bez povšimnutí, tím spíše, že máme v legionářské epopeji výborný námět k zfilmování. Jejich zpracování bylo však takové, že filmy neměly ani umělecký ani obchodní úspěch, tím méně pak nějaký vliv. Zmíniti se lze jen o Medkově „Plukovníku Šveci“ a Koptově „Třetí rotě“, oba v režii Svatopluka Innemanna. Další Innemannův film „Dobrý voják Švejk“, který měl velmi působivou literární předlohu a mohl vyzniti v neobyčejně účinné zesměšnění války, nepřekročil ze samých obav před eventuelními zákroky naší slavné censury hranice běžné české filmové veselohry.

Starosti s válkou a mírem.

Filmy, líčící světovou válku, nejsou však jedinou možností válečné, respektive mírové propagandy. Němci dovedli na př. ve vhodné chvíli přijíti s velkými vlasteneckými, historickými obrazy (Fridericus Rex, Yorck, Flétnový koncert v Sanssouci), které průhlednými analogiemi v dějinách vykonaly dnešnímu, ne příliš pacifisticky orientovanému politickému kursu dobré služby. Fideální humorista německých kasá-

renských veseloher, později i operet, dovede také vykonat svůj úkol. Je však třeba býti spravedlivým: i v druhém táboře nechybí glorifikace „veselého vojenského života“ a jestliže na jedné straně se shledáváme s filmy druhu „Der Stolz der dritten Kompanie“ a „Zu Befehl, Herr Unteroffizier“ je také francouzské obecenstvo „vhodně“ vychováváno filmy jako „Le Tampon du Capiston“ a „Gaités de l'Escadron“. Americké veseloohry a románky o námořnících a west-pointských kadetech konkurují úspěšně v hlouposti evropským fraškám o oficírech a jejich ordonancích. A všude mají tyto filmy velké kasovní úspěchy. Naproti tomu propagace míru má u obecenstva úspěch daleko slabší. Dva oficiální snímky Společnosti národů (hlavně se statistickým materiálem) mimo školní představení celkem nepronazily, protože byly prostě nudné (k nám se vůbec nedostaly) a jediný, opravdu mírový film, Pabstovi „Kamarádi“, měl přes vysoké umělecké kvality úspěch, přiznejme si to, jen docela vlažný. Mírově by jistě mohly působit i mnohé aktuality ve filmových žurnálech; prozatím v nich mají však převahu malebné vojenské parády, fotogenické křižníky, nové tanky, děla a bombardovací letadla.

Nepochopený pacifismus.

Pokud jde pouze o filmy zábavné, bez jakéhokoliv propagačního úmyslu, které si berou válku za pozadí, je to věc vkusu. Ale i u takovýchto filmů nelze se ubránit skrytému nebezpečí, že budou vykládány tendenčně. Viděli jsme na příklad i u nás před půldruhým rokem s úspěchem promítaný americký film „Dawn Patrol“ (Patrola), režírovaný Howardem Hawksem, náhodou také v jednom malém, pařížském biografu. Byl to snímek, který v neobyčejně sugestivních, krásných fotografiích šířil po celém světě nadšení pro krásu hrdinství leteckého boje. Místa, která u nás, v Praze, byla chápána čistě sportovně (sestřelování nepřátelských letců, ničení nepřátelských muničních továren) vzbuzovala mezi francouzským obecenstvem bouři nadšení pro vítězné anglické letce. Film, který jistě nechtěl štvát, způsobil, že obecenstvo během promítání a ještě nějakou dobu poté o ničem jiném nemluvilo než o tom, jak „boches“ dostali za vyučenou. A zase naopak způsobil grandiosní americký film podle románu Němce Remarquova bouři odporu v Berlíně, ačkoliv byl ve svém umírněném, antimilitaristickém pojetí stejně protiněmecký jako protifrancouzský. Německá censura po velkých hackenkruzlerských manifestacích (pověstně Goebbelsovy bílé myši v Mozartsaalu na berlínském Nollendorferplatzu, kde film byl po dva dny s největšími obtížemi udržován na programu) jeho další předvádění zakázala a teprve po čase, kdy upadl již částečně v zapomenutí, byl znovu připuštěn k veřejnému promítání. Ironií osudu měly právě v době zákazu Remarquova filmu v Německu, v Berlíně premiéru prušácky samolibý film „Flétnový koncert v Sanssouci“ v režii G. Ucického a provokativně vojácký snímek „Stahlhelm parade“, oba, samozřejmě, s obrovským úspěchem.

Ale i ta díla, která bychom mohli pokládati za eminentně pacifistická, mohou se setkat u veřejnosti s docela jiným výkladem. Za zmínku stojí zkušenost, kterou učinil francouzský žurnalista, známý svými nekompromisními, pacifistickými názory, Georges de la Fouchardiére na pařížské periferii s Pabstovými „Čtyřmi odepčetými“. Při známé větě vojáka: „Kdybychom byli

hrdiny, byli bychom již dávno doma“, začal spontánně tleskat. S překvapením však konstatoval, že ve svém projevu zůstal osamocen; ostatní návštěvníci se na něj ohlíželi s káravými pohledy a ozval se i ne jeden hlas napomínající příliš temperamentního pacifistu ke klidu. Když pak za chvíli ve filmu dobyli francouzští vojáci německých zákopů, zvedlo se sta rukou k nadšenému potlesku. — Toho asi sotva chtěl režisér Pabst dosáhnouti. Tím méně bylo pak v jeho intencích, aby se vojáci chodili na jeho film učit házet ruční granáty, jak bylo před dvěmi léty, při jeho premiéře v Praze, doporučováno, samotnými důstojníky-instruktory, frekventantům jedné pražské důstojnické školy.

Poučení z anket.

Nejzajímavější jsou však posudky bývalých vojáků a dětí o válečných filmech. Vojákům se zde skýtá příležitost oživit si své nepříliš veselé vzpomínky, porovnat skutečnost s filmovou stylisací, posouditi, kolik je ve filmu vylhaného, tendenčního neb naopak bezprostředního a pravdivého. A děti, které válku vůbec nezažily a vědí o ní jen tolik, co jim řekli rodiče a učitelé, mohou opět svým odporem proti znázorněnému vraždění, respektive sportovním fanouškováním válečnému zápasu, velice dobře ukázat, jaký opravdu může míti válečný film smysl. Nevíme, bohužel, byla-li podobná otázka u nás na některé škole položena. Máme po ruce pouze několik úryvkovitých zpráv o podobných zahraničních statistických a anketách. Jich různý původ nám však dává prástem předpokládati, že reakce našeho obecenstva by byla jistě obdobná. U bývalých bojovníků se ku podivu opět potvrzuje staré pořekadlo, že čas hojí rány a že ve vzpomínkách je vše krásné. Velmi často konstatuje takový divák, že se tu setkává právě s tou frontou, kde byl on sám a s chutí se pouští do dlouhých, vzpomínkových rozhovorů à la „kanonýr Javůrek“. Po čtrnácti letech se snadno zapomíná na zažitá utrpení, z filmu se vyzdvihují pouze světlé stránky — humor, kamarádství a hrdinství; s vnitřním odporem se ale mlčky přezírají mrtvoly hrdinů v blátě a v kalužích krve. Za zaznamenání stojí některé odpovědi na anketu pařížského deníku „La Quotidien“ na dané téma:

Válečné filmy? Ovšem, mohou býti užitečné, ale často, z politických důvodů, nenatáčí se válka věrně podle skutečnosti se vši její špínou. A tak, dnešní válečný film jen podporuje znovuzkříšení starého, ničivého pudu...

Nechme válečné filmy. V posledních z nich velkolepé scény války jen zkrášlují, i když ukazují všechny její hrůzy...

Je těžko realizovati film z války a nevytvořiti eposej v obrazech; neboť film vždy chce zůstat uměním a výsledek se proto hodně liší od původního úmyslu...

Četní pak konstatují: „Dejte nám pokoj s válkou.“ Ovšem, kdo odpovídá na podobné ankety, málokdy bývá prostý divák, o kterém vždy spíše platí to, co jsme řekli o „zahojených ranách“.

Zkušenosti s dětmi uvádí známý francouzský filmový publicista George Altman ve své knize „Ça, c'est du cinéma“. Jsou to poznatky z pařížské periferie. Na scéně vraždění, rachot strojních pušek a děl, vzdechy raněných atd. A chlapani? Jako ve sportu. Straní svému oblíbenci, přejí si jeho vítězství, při scéně zápasu muže proti muži, Francouze s Němcem, ve zmíněném již Pabstově filmu, tleskají a křičí: „Bravo, le Français; vas-y, vas-y!“ Naproti tomu děvčata jsou bledá a mlčí. Nevěrná manželka v zázemí je dětem příležitostí k smíchu a nedětským vtipům. Teprve hrozná scény bolesti v nemocnici zářejí; nastává ticho, překvapení a je po smíchu. Zda tento

dojem zatlačí dojmy předcházející je však víc než pochybno.

V anglickém Bradfordu provedli v 25 školách po povinném shlednutí Remarquova filmu anketu, a to v sedmácti obecních, dvou měšťanských a v šesti středních. Získali 1149 odpovědí: 1100 bylo proti válce, 49 pro. Důvody proti byly obvyklé: krutost, hrůza, šílenství, hřích, hospodářské ztráty atd. Při tom však u 78 odpovědí byly uznávány sociální výhody války (pravděpodobně děti nezaměstnaných, jichž bylo ve městě mnoho tisíc, které viděly ve vojenské službě zajištěné zaměstnání), u 50 odpovědí probuzení vlastenectví a u 28 utváření charakteru. Mezi 49 hlasy odevzdaných pro válku byly jako důvody uváděny: vzrušení, možnost kariéry, příležitost k proslavení se a touha hájiti svou vlast.

Při jiné anglické školní anketě o jednom z mírových filmů Společnosti národů, byly učitelům položeny tyto otázky:

1. Pomohl vám film vysvětliti funkci Společnosti národů? (185 odpovědí ano, 97 ne, 8 bez odpovědi.)
2. Dokazuje film, že má dnes Společnost národů skutečný vliv? (216 ano, 10 ne, 2 bez odpovědi.)
3. Pomohl vám film dokázati, že je válka chorobou lidstva? (216 ano, 12 ne, 12 bez odpovědi.)
4. Že je strašná? (226 ano, 10 ne, 4 bez odpovědi.)
5. Že je nákladná? (224 ano, 12 ne, 4 bez odpovědi.)

Pařížský publicista M. Lapiere cituje řadu školních úloh pařížských dětí o filmu „Na západní frontě klid“. Často v nich vidíme zřejmý ohlas literatury a běžných frází. Píše-li dvanáctileté děvčátko: „Bratrství národů způsobí světový mír“, nemá to jistě velké, psychologické ceny. Zajímavější je již věta desetileté holčičky: „Nechci, aby můj tatínek a bratříček trpěl, a také němečtí tatínkové, kteří mají děti.“ A devítiletá: „... chodím raději na Chaplina“. Naproti tomu hoši — 10 a pŕlletý: „Už si nikdy nebudu hrát na válku.“ Dvanáctiletý: „Všichni jsme sice tleskali, když francouzští vojáci porazili nepřítel. Ale řekl jsem si: alespoň teď budou všichni chtít mír.“ A konečně ještě jeden 11 a pŕlletý: „Přese všechny hrůzy vždy se najdou hrdinové, kteří budou hájiti vlast v nebezpečí.“

Pro mír, i ve filmu.

Již z těchto několika ukázek je vidět, že dojmy obecnstva při téměř filmu mohou býti zcela protichůdné. Otázka účinnosti válečných filmů není proto tak snadno řešitelná a chceme-li sestaviti bilanci učiněných zkušeností, jsme nuceni si přiznati, že na poli mírové propagandy film dosud své poslání nesplnil. Jeho bilance je trvale pasivní. Kdo nese vinu? Jsou to výrobci, kteří servírují obecnstvu jen to, co může mít obchodní úspěch? Nebo je to censura, která zaškrucuje každý volnější projev? Nebo je to konečně obecnstvo, které si filmy vykládá po svém a dovede zvrátit i nejlepší snahu autora? Problém bude pravděpodobně hlubší. Líčením války s pravým uměleckým zanícením nevytvoříme, pravidelně, účinně protiválečné, propagační dílo — nanejvýš dobrý film; a naopak, znázornění surového naturalismu nevede ani k pravému uměleckému projevu, ani ke kasovnímu úspěchu. Ostatně šíření strachu před válkou není vhodnou metodou pro její odstranění. A nejlepší způsob, jak nějakou ideu zabít — její zesměšnění — nelze na tomto poli využít. Nelze zesměšňovati válku bez zesměšňování vojáků. A vojsko zůstane ještě dlouhou dobu ve většině států tabu; není naším úkolem řešiti, zda právem či nikoliv, jisto však je, že mírová propaganda ve filmu si musí hledati jiné cesty. (Na př. směr — Pabstovi „Kamarádi“.) Snad správným informováním o cizině,

dokazováním, že jinde jsou právě tak slušní lidé jako u nás a vychovávání obecnstva podle zásady „Comprendre, c'est pardonner“. Ale opakujeme s mnohými jinými: „Přestaňte již konečně obchodovati s hrůzami války!“

do ba a lidé

N u c i a P. L o d g e o v á :

Kult bezbožnictví v Rusku

V Moskevské opeře po druhém aktu skvělého představení Borise Godunova padá opona. Následuje dlouhý potlesk. A ihned poté řídne všeobecně hlediště. Z přízemí, loží, balkonů a galerií se hrnou lidé. Naplňují kuřácký pokoj, buffet, četné foyery. Ale většina se prochází na prostorné promenádě v nádherném tanečním sálu, zaplaveném elektrickým světlem. Kromě sovětských hesel, která nyní dekorují stěny, byl tento sál po revoluci zachován bez jakékoliv změny. Ale tovární dělníci a studenti, kteří tvoří typické posluchačstvo sovětské, kontrastují ostře s oslňující elegancí, která v dřívějších dnech odrážela vysoká francouzská zrcadla.

Nikoli zřídka organisuje v přestávce skupina mladých lidí debatu o představení nebo ideologii opery. Abych poznala tuto činnost, šla jsem za proudem lidí, který se vlil do sálu. Moje pozornost byla ihned upoutána malou skupinou, shromážděnou kolem mladého muže, který stál vedle stolu, na němž byly nakupeny rozmanité předměty. Mladý muž, drže vysoko nad hlavou jednou knihu, podruhé pouzdro na cigarety nebo tretky rozličného druhu, vypadal jako vedoucí nějaké aukce; tu a tam mizely rozmanité předměty ve skupině za hlasitého volání slávy. Přiblížila jsem se a zaslechla tuto otázku: „Kterí bohové narodili se podle převládajících legend 25. prosince?“ „Kristus“, ozvala se rychlá odpověď z posluchačstva. „Kteří ještě?“ pobádal vůdce. Mladá dívka, čiperně vypadající, doplnila odpověď: „Agni, bůh Hindů, a Osiris, bůh egyptský“. „Byli to ještě jiní, řekl vůdce, ale vaše odpověď ukazuje, že nejste úplně neznalá tohoto předmětu; tady je vaše cena.“ A podal zářící dívce knihu s titulem Lenin o náboženství. Otázky následovaly rychle za sebou, vůdce tu vyzvídal na svém posluchačstvu, jindy zase doplňoval sám odpovědi a podával výhercům ceny. „Která hebrejská modlitba ponizuje ženu?“ „Čím je slavný William Jennings Bryan?“ „Jakým způsobem zasahuje náboženství rušivě do socialistické výstavby?“ „Co je pramenem legendy o zmrtvýchvstání?“ Co je to „opičí soud“? Který učenec pravil: Zkoumal jsem oblohu a nenašel jsem stopy boha? Co zpátečnického je ve rčení: Všichni lidé jsou bratři?“

Zvuk zvonku oznamuje konec přestávky, a skupina se neochotně rozchází. To, čeho jsem byla svědkem, byla protináboženská hra.

Při jiné příležitosti jsem pozorovala v leningradském kinu skupinu lidí, čekajících na pokračování před tabulí se žárovkami, nad kterou byl nápis: „Zkoušej svoje protináboženské vědomosti.“ Z množství neuspořádaných údajů bylo hráči sestaviti správné odpovědi na otázky jako: Kdo řekl: Kdyby nebylo boha, bylo by nám vymyslet si ho? Co je to Ku-Klux-Klan?, Které náboženské svátky poškozují naše lesy? Udání správné odpovědi projevilo se zábleskem malé kuličky. Zde nebylo cen, jedinou odměnou byl dobrý výsledek. Soudím-li však podle veselých výkřiků, jak diváků tak i hráčů, byla by bývala jakákoliv odměna v tomto případě zbytečná.

Procházíme-li se parkem kultury a oddechu, narazíme na skupinu, zabranou do hry protináboženské loterie. Člověk, který převzal vedení hry, čte z očíslovaných lístků protináboženské otázky. Hráč zkoumá tištěné odpovědi na své tabulce a označí odpověď číslem, shoduje-li se s číslem otázky, vyhrává jeden bod.

Také jiné atheistické propagandy ve formě zábavy jest hojně používáno v sovětském Rusku. Nesmíme se však domnívat, že sovětsí pracovníci spoléhají toliko na tento způsob protináboženského vyučování jako prostředek, jímž má být lid přiveden k nevěrectví. Je to jen vedlejší produkt důslednější práce na „bezbožnické frontě“.

Mezi zábavnými formami protináboženského vyučování jest jedna metoda, která je velmi účinná a vede nesporně k rozhodné protiváze pravoslavného náboženství ruského. Myslím bezbožnická musea, která vyrostla v několika minulých letech ve všech městech Sovětského svazu. Organizované exkurse dělníků, rolníků, studentů a dětí jsou ustavičně voděny na tyto výstavy. V případech velmi četných jsou umístěny v předních kostelích. Protináboženské museum v Leningradě zabírá slavný chrám sv. Izáka, v Novgorodě chrám sv. Žofie. Stejně bylo naloženo s Vladimírovou katedrálou v Kijevě. A slavný Strastnoj Monastyr v Moskvě chová jedno z nejobsáhlejších takových museí Svazu.

Při své návštěvě moskevského musea jednoho jitra na konci roku 1930 připojila jsem se náhodou k vedoucímu vychovatelé kolumbijské university. Abychom se vyhnuli obvyklé tlačenci, přišli jsme asi půl hodiny před otevřením. Ale stejná myšlenka napadla očividně také ostatním; čekala tu již skupina venkovských dětí a několik náhodných jednotlivců. Věrní sovětskému obyčejí, postavili jsme se do řady. Asi půl tuctu rudoarmějců, kteří přišli po nás, popošli vpřed a zaujali svá místa na začátku fronty — jejich výsady jsou všude uznávány.

Vrata musea byla otevřena v jedenáct hodin. Ačkoliv je placeno malé vstupné, byla skupina cizích profesorů vpuštěna zdarma. Mimo to se ředitel musea dobrovolně nabídl dělati nám průvodce. Proti našemu očekávání nebyl to středověký poustevník s dlouhou bradou, nýbrž mladík sotva dvacetiletý. Byl velice pyšný na svůj ústav, skoro dvě hodiny nás vodil z pokoje do pokoje a vysvětloval každý plakát, každý diagram a obraz. Zdál se mít dobré vědomosti ve vědách exaktních a měl pohotově všechny případné citáty ze Starého i Nového zákona. Anglickým profesorům nepodařilo by se snadno ošidit ho při jeho znalostech, spojených s materialistickou ideologií.

Nejprve jsme byli zavedeni do pokoje, kde byl vznik života. Byly tu ve vitrinách modely, na stěnách obrazy a diagramy, ukazující krok za krokem postupný vývoj života od prvoka a bezobratlovce, ryb, obojživelníků, plaza a ssavců až k člověku. Pak bylo oddělení nazvané „Dějiny náboženských věr“, sledující myšlenku nadpřirozena od neprimtivnějších a nejranějších projevů animismu přírodních lidí až ke křesťanství. Třetí pokoj byl věnován židovství, mohamedánství a budhismu a úloze, kterou každé náboženství má v zájmech vládnoucích tříd. Také různé protestantské sekty byly tu zastoupeny, především Baptisté, kteří jsou činni v sovětském Rusku.

Ale nejrozsáhlejší a nejvíce přesvědčující oddělení musea bylo poslední, které pomocí tabulek, statistik a úředních dokumentů, z největší části originálů, ukazovalo ruskou církev jako nástroj kapitalismu a carismu. Styky mezi církevními úřady a policií ukazují, jak tyto dvě instituce spolupracovaly; kněží prozrazovali jí nezřídka zpovědní tajemství. Nesčíslné případy ukrutností, páchaných cary a udržovaných kněžími,

jsou tu znázorněny fotografiemi, rukopisy, manifesty a dekrety. Jsou zde také diagramy, ukazující úžasné částky, vynaložené na vydržování arcibiskupů, biskupů a celé církevní hierarchie. Poslední zastávka byla na výstavě podvodů, prováděných se záračnými nehniječícími ostatky svatých. V Rusku bylo dosti takových svatých, aby uhradili potřebu všech museí. Ostatky, které jsme viděli v museu moskevském, náležely jednomu, kdysi velice uctívanému svatému, Serafinu Sorovskému, jehož tělo bylo uloženo v sorovském klášteře, slavném poutním místě jižně od Nižního Novgorodu, který nyní je používán pro pracovní kolonu patnácti set provinilých chlapců. V téže skřínce se světcem byla mumifikovaná žába. A poznámka k výstavce vypravuje podrobně, jak určité látky zabráňují rozkladu masa, pročež „nepomíjející tělo“ není známkou nějaké svatosti.

Takto je tomu jen ve městech, kde můžeš najít rozsáhlá musea protináboženská. Ale hlavní stan Svazu bezbožníků v Moskvě, který jest ústřednou protináboženskou propagandou, zasahuje do nejbližších krajů země. Spolky zakládány jsou kdekoli, jsou-li tři členové ochotni pracovat, ať už v kanceláři, továrně, škole nebo na kolchoze. Nejobvyklejší metoda šíření nechuti k náboženství je prováděna prostřednictvím malých skupin nebo kroužků. V roce 1928 existovala na př. jediná dělnická universita protináboženská, organizovaná skupinou moskevských dělníků, koncem roku 1930 bylo jich celkem již 83. Ústavy takto označované nejsou ovšem university v pravém smyslu slova, nýbrž přednáškové kursy, dvacet lekcí po třech hodinách.

Nejúspěšnější propagandu Svazu vykonává tisk. Vedle měsíčníků, dvouměsíčníků a týdeníků v nákladu 25.000, 400.000 a 175.000 vydává svaz za součinnosti komunistické strany množství knih, brožur a pamfletů.

Mám před sebou dvouměsíčník „Bezbožník u stanka“ (Bezbožník u stroje) z roku 1931. Časopis má velký rozměr a průměrně 22 strany, není v něm inserátů, každé řádky je požit k textu. Obě strany obálky jsou pokresleny smělymi barvami. Příležitostné obrázky barevné najdeme také v textu vedle hbitých kreseb černobílých a fotografií.

Typickou obálku má číslo z 15. května, která představuje mohutný rudý parník s nápisem: Třetí a rozhodný rok pětiletky. Malá loďka se rozbila o jednu stranu parníku, a mezi tonoucími jsou, kněz, kulak, pravý oportunist, levý oportunist a sabotér. Zadní strana obálky téhož sešitu karikuje postavení Vatikánu k soudobé krizi. Obraceje se k dělníku, dohnanému k šilenství, který symbolisuje 35 milionů nezaměstnaných, zdůrazňuje papež Pius XI. slova Písma, že nikoliv samým chlebem živ je člověk. Bible, nad kterou vykukuje hlava Kristova, spočívá na dělu. Zadní strana obálky z 15. srpna ukazuje americký kapitalismus: přiblíblého starého muže s vysokým cylindrem. Ohromná rukama tiskne k sobě pevně skupinu barevných mužů, spoutaných řetězy. Nápis zní: Vytrhněme z drápů nejkřesťanštější a „osvícené“ buržoasie své americké bratry — černošské dělníky.

Tento časopis, prodáváný za 30 kopějek, věnuje značnou část obsahu práci pětiletky. Jsou tu také zaznamenány úspěchy a výsledky práce různých odvětví Svazu bezbožníků, nikoli bez obvyklé sebekritiky. V části vědecké jsou otiskovány články o vědách a vynálezech. Vychází také část bibliografická, věnovaná především přehledu knih o vědách fyzických a přírodních.

Poněvadž vyšší politika časopisu směřuje proti všem náboženstvím, přináší každé číslo o tomto předmětu jeden nebo více článků. Tak sešit z 1. května má článek s titulem: V království boha a kapitalismu. Cituje řeč Pia XI., promluvenou do rozhlasu, ve které radí papež nezaměstnaným, aby hroma-

dili duchovní bohatství a následovali příkladu Kristova, který žil v chudobě. Dalším předmětem posměchu je oznámení arcibiskupa canterburského, že ve všech anglických kostelích budou konány modlitby za ty, kdož trpí nedostatkem. A v téměř článku je poukázáno ke stanovisku biskupa bostonského, který žádá nejvyšší trest pro nezaměstnané, kteří se účastnili demonstrací. Všechno to, končí pisatel, jsou ilustrace k třídní povaze všech církví, které hájí zájmy kapitalismu.

Poněkud vážnějšího a vědeckějšího rázu, než periodické časopisy, jsou četné knihy, brožury a pamflety, Svazem bezbožníků vydávané. Mnohé z nich mají ráz studijních kursů, rozličně upravených pro různé třídy a věky. Jeden typ protináboženského textu jest určen rudé armádě, jiný dělnickým klubům, jiný rolníkům. Mnoho populární protináboženské literatury vesnické není nic jiného, než elementární vědecká informace o způsobu zvýšení sklizně různých plodin, o době, vhodné k setí, o příčinách deště, sněhu, krupobití, o druzích hnojiva a o užitečnosti hnojení, o prostředcích k vyhubení hmyzu, hlodavců a snětí. Vedle toho však i pokusy o diskreditování kleru v očích rolníků. Jsou přinášeny důkazy o úplném nezájmu ruské církve o dobro rolníků. Ukázky jsou brány z doby nevolnictví, kdy ruská církev, zastupující vlastně rolnickou třídu a vlastníci statisíce nevolníků a nezměrné lány půdy, protestovala energicky proti zrušení nevolnictví. Známa ikona z té doby, zřejmě malovaná v zájmu nevolnictví, představuje boha, kterak žehná knězi, modlícímu se za každého, carovi, vládnoucímu všem, a rolníkovi, který se pro věcky plahočí. A nápis praví: Každá práce je požehnána bohem, neboť každá práce je nezbytná.

Že sympatie kněžstva byly na straně vládnoucí třídy a nikoli na straně rolníků, o tom podává také svědectví revoluce v roce 1905, kdy mniši různých klášterů zformovali armádu na obranu statkářů proti bouřícím se rolníkům. Spolu s třídami dříve privilegovanými bojovali ruští kněží proti Říjnové revoluci, a občanská válka našla je v řadách kontrarevoluční armády. Konečně v době hladu, kdy běželo o to, budou-li miliony zemědělců vyhladověni nebo zachráněni výtěžkem z prodeje kostelních skvostů, povstali kněží jako jeden muž proti konfiskaci církevního majetku. Všecky tyto případy jsou zdůrazňovány v knihách, určených pro zemědělce.

Protináboženský text pro rudou armádu, ač obsahuje kapitoly o vzniku všehomíru, vývoji člověka, dějiny náboženských věr a obvyklý sloupec protináboženských kursů vědeckých, uveřejňuje kapitolu: Náboženství a obrana Sovětského svazu. Velmi je tu zdůrazňována licoměrnost církve, která při vypuknutí války zradila příkázání Nezabiješ a společně s ostatními institucemi hlásala válku s kazateleni, zatím co každý národ prosil svého boha o příznivý výsledek války. Nyní však se prý všecky církve spojily proti sovětskému Rusku, zemi, která buduje socialismus. Znova a znova hlásáno je mužům, jsoucím v rudé armádě, že „náboženství je nástroj kapitalismu v přípravě války proti Sovětskému svazu.“

Poněkud odlišná od literatury pro rudoarmějce a rolníky je protináboženská literatura, určená k vzdělávání dělnických kroužků. Jedna taková kniha, imponantní svazek o 608 stranách, byla vydána v r. 1931. Úvodní kapitola má titul „Náboženství a proletariát“. „Největší zlo pro proletariát“, praví se tu, „vězí v křesťanské morálce, která hlásá lásku k nepřítelům a pokoru . . . Náboženství učí, že všechno jest předurčeno bohem: kapitalismus, dvanáctihodinový pracovní den, chudoba, bída.“ Takto tedy jsou křesťanství a komunismus v podstatě neslučitelné z důvodů etických. „Pokora jest úděl lidstva“, je these Kázání na hoře. „Udeří-li tě kdo do pravé tváře, nastav mu levou“, je v křesťanském zákoníku. Kdežto

zákon komunistický zdůrazňuje třídní boj; pravidlo je nenáviděti, nikoli milovati nepřítel. Mimochodem mohu říci, že tato i četná jiná rčení Nového nebo Starého zákona jsou velmi často citována jako zavřitelná vůdci protináboženské propagandy. Mladí bezvěrci studují velmi vážně bibli jako nutnou část výzbroje pro práci ve Svazu bezbožníků.

Tento svaz byl založen v r. 1925. Je to především organizace mládeže, s výjimkou E. Jaroslavského, který vedle své funkce sekretáře kontrolní komise je vedoucím členem svazu a vydavatelem časopisu Bezbožník, — jinak však všichni vůdci a většina členstva představují nadšenou mládež. Tendence získati mládež, zavinila nesporně množství přestřelků v protináboženské kampani za prvních let revoluce. Svaz není oficiální orgán sovětské vlády; je to dobrovolné sdružení pracující ovšem se souhlasem vlády. S počátku přehlížely úřady práci mladých atheistů. Ale ubohý výsledek práce, na př. uspořádání potupného protináboženského karnevalu s pohoršlivými karikaturami náboženských obrazů, vpády do chrámu za mše, násilné zavírání kostelů a jiné nerozmyslné koucky přiměly sovětské vůdce, aby doporučili organizaci rozhodně změnu činnosti. Dnes pracuje mnohem rozuměji a má důstojnější ráz. V r. 1930 zvolila si nicméně za místo svého kongresu hlavní chrám kijevského kláštera a ikonostan vyzdobila protináboženskými hesly.

Svaz zahrnuje komunisty i ty, kdož nejsou členy strany. Každý člověk, kromě těch, kdož byli zbaveni občanských práv, může se stát členem. Příspěvek činí jeden rubl ročně. Hrstka přívrženců z r. 1925 vzrostla v dalších letech v mohutný dav členstva. Aby protestovali proti protisovětskému tažení, zahájenému na jaře r. 1930 papežem Piem XI., vstoupili do svazu početní dělníci a rolníci, takže nynější počet členstva činí asi 3,500.000.

Přesto nejsou všichni atheisté sovětského Ruska členy Svazu bezbožníků. — Poněvadž víra v existenci jakékoli síly nadpřirozené je v rozporu s marxistickým názorem, je atheism jeden z nejzákladnějších požadavků pro kandidaturu na členství v komunistické straně. Kandidát není však tázán na svou víru; jeho bezvěrectví je samozřejmé, neboť vyplývá logicky z materialistické dialektiky, která zavrhuje dualismus duše a těla, ducha a hmoty. To se týče nejen členů komunistické strany, nýbrž také komsomolců a pionýrů komunistické mládeže a komunist. dětí. Jeden zákon pionýrský zní: „Pionýr zavrhuje pijáctví, chuligánství a netečnost k náboženství.“ Komunistická strana, komsomolci a pionýři tvoří armádu asi dvanácti milionů. Odvětvím Svazu bezbožníků je Svaz mladých bezbožníků, v němž jsou děti od osmi let. Protináboženská výchova mládeže v sovětském Rusku začíná tedy, jak vidno, velmi brzy.

V prvních letech revoluce bylo vyučování beznáboženské. Škola byla úplně odloučena od církve, Ale další léta ukázala, že dítě přichází do školy s jistými stopami „náboženských pověr“, vštípených rodinou. To bylo pocítováno jako vážné nebezpečí, a taktika neutrality byla změněna. Nový zákon, usměrňující činnost náboženských spolků, vyhlášený v dubnu 1929, zakazuje pořádání dětských shromáždění náboženských nebo vůbec kursů náboženské výchovy. Dnešní sovětská škola není již beznáboženská, nýbrž protináboženská. — „Náboženství je smrtelný jed; chraňte před ním své děti“, tak zní heslo. Na druhém všesvazovém sjezdu v r. 1929 dal Svaz bezbožníků podnět k utvoření instituce na ochranu dětí proti nelidskému utiskování se strany nábožných rodičů. „Dítě chce choditi do školy, místo toho však nutí je nábožní rodiče násilím nebo sliby, aby šlo do kostela.“ Plakát, ilustrující v živých barvách ráz tohoto násilí, jest velice rozšířen.

Všecky náboženské svátky jsou nyní v sovětském Rusku

zrušeny. Koncem roku 1930 byla jsem svědkem rozmluvy mezi svou moskevskou přítelkyní a jejím osmiletým synkem. Chlapec, když přišel do školy, shledal, že se velmi opozdil a vrátil se raději domů, aby mu nebylo snášeti výtky spolužáků a učitele. „Uvědomil jsi si,“ řekla mu matka, „že dnes je neděle, a tys nešel do školy? Co si učitel o nás pomyslí?“ Načež zkroutěný občanek sovětský běžel do školy znova.

Kampaň pro zavedení protináboženských škol byla vyvolána v r. 1928. Všem učitelům byly dány instrukce, aby prozkoumali své příslušné předměty se zřetelem k protináboženskému významu. Nebyl to lehký úkol, jak se mi příznalo několik leningradských učitelů. Učitelé matematiky byli zvláště v koncích se svým vtípem, kterak předvésti násobilku s hlediska marxistické dialektiky, nebo jak vložit protináboženskou propagandu do odmocňování. V tomto směru bylo provedeno také několik naivních a dojemně odvážných kousků, jako na př. vyřešení úlohy, kolik vepřů a vajec zkonsumovali dřívější kněží.

Exaktní vědy hodily se ovšem k tomu úkolu velice dobře a knihy o těchto předmětech byly s úspěchem revidovány. V ostatním vyučování jest ovšem otázka ve značné míře přenechána soudnosti učitelů, kteří mají instrukce, aby zdůrazňovali omyl s vírou v boha a nadpřirozeno, pokud jest to jen možno. Není tu snahy po uniformitě metody.

Jest jisto, že protináboženská práce na školách závisí značnou měrou na postavení a vlivu Svazu mladých bezbožníků. Členové této organizace nejsou ovšem rozděleni stejnoměrně, na některých školách jest jich i několik set, na jiných jen půl tuctu. Avšak protináboženská práce na všech školách je stupňována před svátky, jako jsou velikonoce nebo vánoce. Aby překazili jakékoliv slavnosti nebo pokusy o ně těmi, kdož tápají ještě ve tmách, organizují školy protináboženskou kampaň. V zimě roku 1929 na Štědrý večer viděla jsem dětskou protivánoční slavnost. Obléčeny v nejlepší šaty, s červenými šátkami kolem krku, procházely děti ulicemi Moskvy, nesouce standarty s nápisy: „Za nový kulturní život bez boha!“ — „Proč pustošiti lesy?“ — „Jsme proti bohu: jsme pro vědu.“ Večer byly děti v družné společnosti a poděleny dárky. Celá procedura byla náhradou za rodinnou slavnost štědrovečerní.

Avšak ani pro děti není to jen hra. Mladí bojovníci ateisté nesou dobrovolně přijatou odpovědnost. Na velikonoce, vánoce a ostatní svátky náboženské, kdy země oznamuje den industrialisace a očekává, že všichni občané zdvojnásobí své úsilí pracovní, ustavují děti „lehké kavalerie“ — obyčejné skupiny tří — které prohlížejí sousední obchody, kanceláře a továrny, aby podaly zprávu o práci.

Jako dospělí, cítí také sovětské děti, že musí pomoci vládě finančně. Nedávno skupina mladých ateistů sebrala 26 rublů jako základ k vybudování aeroplánu. Peníze byly odeslány prohlášením: „Posíláme vám příspěvek na vybudování aeroplánu, aby si naše babičky mohly udělat výlet do nebe a viděly, že tam není boha.“ V horlivosti zavírají kostely, zavodily děti s dospělými. Dnes jsou chráněny kostely, které mají uměleckou hodnotu; ty, které nejsou důležité s hlediska architektonického, jsou zavírány, není-li námitek se strany místních věřících. Mínilého roku chodily děti v Rostově na Donu dům od domu a sbíraly podpisy na zrušení chrámu, sousedícího s palácem práce. Jejich argumentem bylo, že sovětská instituce byla by poskvrněna sousedstvím kostela. Kostel byl zbořen. Děti spolurozhodují také o odstranění kostelních zvonů. Moskva je dnes ve skutečnosti již zbavena hluku tisíců zvonů. Většinou byly odstraněny, ty, které zůstaly, lze toliko zřídka slyšeti.

Rusko mělo kdysi nejskvělejší a nejpůsobivější mše na světě. Co se stalo s kostelním bohatstvím, s drahocennými rouchy mešními, výšivkami, obřadními nádobami a cennými ikonami? Po revoluci byly kostely, katedrály, monastýry a konventy nacionalisovány, jako veškeren majetek v sovětském Rusku. Kněžím bylo dovoleno kostelů užívat s tou podmínkou, že budou platiti daně a udržovati budovy. Velké katedrály a kostely, jako katedrála sv. Izáka, katedrála kazanská atd. byly poměněny v musea, a cenné ikony stejně jako soukromé sbírky přešly do rukou vlády. V 1931 viděla jsem v kazanské katedrále mši. Dojem byl skličující. Zalezlá do kouta kostela, modlila se tu hrstka věřících uprostřed neustálého proudu turistů, doprovázených hlučnými průvodci. Orientální koberec, jenž obyčejně pokrýval celou podlahu, nebyl již zde. Mnoho cenných vnitřních dekorací chrámových, ikon, zdobených skvosty, výšivek, rouch, zlatých nádob, bylo prodáno v době hladu v r. 1923. Ostatní jsou nyní vystavovány v různých museích.

Člověk může se ptáti, jaký výsledek má protináboženská práce na různý věk a třídu. Je jisto, že převýchova dětí je poměrně snadná věc, a sovětské děti opakují formulí „není boha“ se stejným přesvědčením, jako dítě americké tvrdí, že bůh je všude. Ale, nehledíc k lidem dostatečně vědecky připraveným, jest ateismus, hlásaný staršími nevěřícími, stejné značky. Atheista, roznícený touhou zachrániti svět před bohem, nemá ani kdy ani chuti k metafysickému badání. Ví, že má pravdu, a dívá se na věřícího v tomto civilisovaném věku se smíšenými pocity pohrdání a posměchu. Jistě s jeho hlediska nemůže žádný vzdělaný člověk, pokud neztratil rozumu, neviděti nesmyslnost každého náboženství.

Obava před posměchem hraje jistě v mnoha případech ateistického vyznání nemalou roli, ačkoliv přistupují k tomu ještě jiné důležité pohnutky, jako ztráta výsad a nechuť k placení dávek. „Dřívější lidé“, kulak, nepman, kněz, zbavení všech práv a výsad, nemají co ztratiti. Nepokoušejí se tedy zatajovati svou víru. Ve skutečnosti je náboženství jejich jedinou útěchou v zemi, jejíž naděje a usilování jsou jim toliko prázdnu frází.

Co však je s ruským sedlákem? Jak se proměnil v ateistu, proměnil-li se vůbec? Pro sedláka jsou to doby plné zmatků, a člověk může jen hádati, co se děje v jeho mysli. Před dvěma léty, v ohni kolektivisace, snažili se ruští kněží odvrátiti rolníky od kolektivisace statků a prorokovali, že bůh je potrestá suchem. Oně zimy nepadal až skoro do konce ledna sněh, a rolníci, kteří provedli kolektivisaci, viděli v tom ihned naplnění předpovědi. Avšak později, když sněh napadl, jásalí komunisté. Ruský rolník, vychovaný generacemi utlačovatelů, jest opatrný a skeptický. Ale doléhají naň ustavičně dva mocné prostředky, jednak neúprosná sociální a politická propaganda, jednak očividné a spolehlivé výsledky technické revoluce. A podlehne konečně, když celá vesnice se spojí v kolektiv a prohlásí se za ateistickou, a má radost, že setřásl náboženské pověry.

Sovětská vůdcovská jsou si vědomi skutečnosti, že musí dáti náhradu za citová vzrušení, která vyvolávají církevní obřady, zvláště obřady ruské církve pravoslavné. K takovým náhradám náležejí „říjnové křtiny“, „rudé svatby“ a „rudé pohřby“. Nikoli že by křty, církevní svatby nebo náboženské pohřby byly zakázány. Není jich mnoho, ale jsou. Na každém hřbitově uvidíme bok po boku čerstvé mohyly, na jedné kříž a na druhé odznaky sovětské.

Lidé, kteří s nepokojem sledují persekuci náboženství v sovětském Rusku, zdůrazňují obyčejně dvě základní otázky. Jedna z nich se zabývá morálkou. Nevzniká ničím náboženské víry v lidu vážné nebezpečí, že odhodí všechna etická

a morální pouta? Odpověď je dobře shrnuta v malém spisku Julia F. Heckera, nazvaném Náboženství za sovětů. Praví: „Náboženství Rusa jest předně a hlavně uctívání a rozjímání. Morálka má jen málo co činiti s náboženským životem člověka. Sotva rozumí náboženské organizaci. Morální zákoník ruského lidu vyvíjí se úplně nezávisle na jeho náboženském životě a zkušenostech. Sociální a individuální poměry nejsou regulovány zákonem, založeným na desateru, nýbrž obyčejí a morální úrovní, která je vyjádřena jeho bohatým folklorem. Davy ruského lidu jsou úplně neznalé morálního učení křesťanské církve. Ruská národní církev nikdy nebyla církví kázající a vzdělávající. Byla to a je to podnes instituce uctívání a strážce Kristových tajemství, symbolisovaných ve svátostech a církevních tradicích. Vesnický kněz není často vzdělanější než jeho farníci, a proto nemá ani znalostí ani touhy vyučovati svou církevní obec doktrínám a morálním předpisům církevním.“

Je možná druhá otázka: Netoužila lidská srdce všech věků po „zelených pastvinách?“ nebo: Může lidská mysl přijmouti materialistické hypotézy jako konečné? nebo: Vzdá se lidský duch hloubání? Komunisté odbyli by jistě tyto otázky s opovržením jako bezpředmětné. Ale neúčastněnému pozorovateli života v zemi dělníků a rolníků se zdá, že sovětské Rusko má své vlastní naděje v úsilí, jež chce zavést na této zemi lepší, lidštější, spravedlivější pořádek, kde nebude chudoby, vykořisťování slabého silnějším, — druh sovětského snu nebo království boží na zemi, chcete-li to tak nazvati.

Přeložila L. Špačková.

dopisy

Provdané ženy ve státní službě

Strážnice, 17. října 1932.

Vážená paní Mílo Grimmichová,

dovoďte mi několik poznámek k Vašemu projevu o pracujících manželkách (Přítomnost č. 41). A odpusťte, nesouhlasím-li už hned s nadpisem, který svádí věc na nepravé koleje. Nejde tu vůbec o to, mají-li manželky právo na práci, nýbrž o otázku, je-li v pořádku, aby se v rodině, jako hospodářské jednotce, hromadil dvojitý příjem, zejména jde-li o příjem ze státní pokladny a nebylo-li by spravedlivé, aby jeden z manželů (hustejně, zda on, či ona) byl z veřejných služeb propuštěn a uvolnil místo pro uchazeče jiné. Nuže, v názoru na tuto věc se dokonale rozcházejí a doufám, že mi dovolíte, abych vložil, v čem po mém názoru nemáte pravdu.

Souhlasím s Vámi úplně — to ostatně také nikdo nepopírá — že služné je odměna za práci.

Souhlasím také s tím, že postavení, zejména ve veřejné službě, je pro mnohou ženu věnem. Zde však dovolím si malý dodatek: je bohužel věnem, jinými slovy nadlepením existence, kterého každý nemá a které má nemilé následky:

1. Právě toto věno příliš často láká ke sňatku ze spekulace. I když uvažujeme jen o příjmu 1650 Kč měsíčně — tedy příjmu nijak skvělém — představuje to při 4% kapitalisování částku 500.000 Kč, jež ovšem postupem do vyšších platových stupnic utěšeně vzrůstá. Což je ovšem zatracený handicap pro děvčata, která bohužel onoho půl milionku věna nemají a také by se ráda vdala. Jako žena mohla byste snad této stránce našeho sporu věnovat jistou pozornost.

2. Kumulovaných příjmů používá se ke krytí potřeb ne existenčních, nebo kulturních, nýbrž ve většině případů potřeb luxusních a to často tak procovskysky, že to pobuřuje okolí. Doufám, že nežádáte, abych nosil dříví do lesa a uváděl příklady. Máte jich jistě dost ve svém okolí. Že ovšem takové jednání ne-

prispívá ke zvýšení sympatií široké veřejnosti pro veřejné zaměstnance, nýbrž naopak jejich generalisování je silně poškozující, netřeba asi dokazovat. A jestliže ti veřejní zaměstnanci, kteří byli tuze nepraktičtí, nebo příliš hrdí, aby se prodali za čochovici věna, budou nyní při snížených platech tíže se probíjet i s rodinou, mají mezi jiným co děkovat také opatrnické politice svých kolegů, kteří si chtěli usednout příliš měkce a zabezpečit se dvojitým příjmem.

3. Na konci svého dopisu dovoláváte se jménem provdaných veřejných zaměstnankyň velmi emfaticky práva na klid potřebný pro práci. Právo na klid beatorum possidentium nezaslouží vůbec, aby bylo bráno v počet tam, kde jde o právo na holou existenci tisíců vystudovaných lidí bez místa, kteří by pracovali aspoň stejně dobře, ne-li lépe a kterým jen nešvar kumulace příjmů, nepotismu a protekce brání v dosažení místa.

A ještě několik poznámek k Vaším argumentům:

1. Ani výpočet desetkrát delšího růžence kříklavých příkladů, jež uvádíte, nemůže zakrýt fakt, že hromadění dvojitěho příjmu na úkor potřebnějších je nešvar a tím méně může tento nešvar ospravedlnit.

2. K tomu, aby Vaše argumenty mohly býti považovány za průkazné, schází důkaz, že stát a soukromý podnik mají totožné zájmy a cíle. To snad tvrdit nechcete. Vynutiti na soukromém podnikání, založeném na dosud existenčním individualistickém společenském řádu, požadavky, jež navrhuje, bylo by snad spravedlivé, ale je za daného stavu věcí dnes neproveditelné. Ale stát je útvar kolektivní a má — musí mít — jiné úkoly a zřetele, než soukromník. A je tedy v pořádku, přikročili-li k odstraňování nešvarů nejprve sám, tím spíše, že je to cesta nejschůdnější a že i soukromé podnikání přichází k názoru o škodlivosti vyřazení řady pracovníků z hospodářského dění a hledá cesty k nápravě (40hodinný pracovní týden atd.). Přicházíte-li pak Vy s názorem buď všecko, nebo nic, svědčí to při nejmenším o pramalých znalostech zákonů vývoje postupným zlepšováním, a o nevelikém úsilí podívat se na problém také se stránky, která se Vám méně zamlouvá.

Nakonec dovoďte, abych vyslovil také samozřejmost, že celé toto naše hádání má cenu čistě akademickou. Jako všechny akutní otázky našeho veřejného života bude i tato nakonec řešena ne s hlediska spravedlnosti a hospodářské účelnosti, nýbrž podle stěžejní zásady naší politiky: Aby se vlk nažral a koza zůstala.

Poručím se Vám v dokonalé úctě

Ing. Jos. Kremer.

Strážnice, dne 18. října 1932.

Vážená redakce.

Čtěla bych k článku pí M. Grimmichové o „Pracujících manželkách“ říci také několik slov. Sleduji totiž již delší dobu boj, který rozvířila otázka o propouštění provdaných žen ze státních služeb, pokud jejich manželé jsou rovněž ve službách státních nebo soukromých.

V zásadě ovšem nemůže a nesmí nikdo ničeho namítati proti tomu, aby žena, vybavená potřebnými schopnostmi, se uplatňovala ve veřejném životě, ať již jako učitelka či úřednice atd., a to zvláště tehdy, je-li k tomu donucena poměry. Rozhodně ale nemohu souhlasiti s názorem pí pisatelky, že by se pak muselo měřit stejným měřítkem i na př. u ženy-lékařky nebo modistky a j., jejíž manžel má, dejme tomu, výnosnou kancelář advokátskou nebo notářskou atd. — Zde je nutno si přece uvědomit, že takové a mnohé podobné „podniky“ nejsou podniky státní, nýbrž soukromé a zcela odvislé od přízně obecenstva, čili „zákazníků“. Tito „živnostníci“ si musí teprve svojí schopností a dovedností získat kruh svých přátel-zákazníků, aby si vůbec vydělali na živobytí a aby mohli čelit konkurenci, která je (na rozdíl od zaměstnanců s pevným platem) každou chvíli

hrozí pohltit, neboť tito lidé, bez jakýchkoliv nároků na pensi, musí hledět, pokud je to možno, zašetrřit si nějaký kapitálek, aby ve stáří měli být z čeho živi. Konečně chci zde poukázat ještě na jednu skutečnost, kterou jsem v posledních letech měla příležitost sledovat, že totiž dnešní mladí lidé, ve st. službách zaměstnaní, se již ani jinak nežení a nevdávají nežli jen mezi sebou, aby byl ihned zajištěn dvojitý plat. Dle mého názoru by měla žena okamžikem svého provdání zanechat výdělečné činnosti, ježto se jí v manželství otevírá zcela jiné pole působnosti, které konečně, když se to vezme dokola, je ženě (nebo by aspoň mělo býti) bližší než všechno ostatní, při čemž se naprosto nemusí a nemá stát domácí putičkou, ale krátce být z e n o u, jakých si dnešní muži přejí, ale tak málo nacházejí. Vždyť vím z celé spousty manželství, jež mne obklopují, že domácnost výdělečně činné manželky není vůbec žádnou domácností a jsou-li zde děti, že jsou to ti nejubožejší tvorové, odkázáni po celé dny jen na neodpovědné služebné.

Ale nehledíc již ani k těmto faktům, jež by si měly ženy důkladně uvědomit, je zde především dnešní krise, stav to zcela výjimečný, jemuž padlo a ještě bohužel padne za obět mnoho existencí, nežli přijde náprava. A tu není vsutku se co divit, že se stále a se všech stran útočí na ženy ve státní službě zaměstnané, jejichž manželé rovněž vydělávají, aby udělaly místo těm — a často snad i lépe kvalifikovaným — kteří bez zaměstnání, o hladu a v největším zoufalství se protloukají životem. Byl by to zajisté skutek chvályhodný, ne-li dokonce položení základního kamene pro zlepšení situace. Ovšem, znamenalo by to pro ženu s jedním platem uskrovnit se ve svých požadavcích. Jenže kdož ví, kolik by jich to dovedlo dnes, když už si mnohé z nich tak uvykly na křiklavý přepych a parádu, která v dnešní špatné době věru ani větší nemůže být. — Uvědomí si toto všechno ženy konečně? A když, co udělají? Znamenám v plné účtě

Helena Neswedová,
(neprovdaná úřednice v soukr. službě).

Vážený pane redaktore!

Dovolte mi, prosím, laskavě, abych směl v Přítomnosti něco říci o těch „dvojích příjmech“ a „provdaných ženách ve státní službě“. Jsem učitelem a pozoruji život kolem sebe. Viděl jsem ku př., jak se ženili bohatí sedláci. Brali si bohaté ženy, ale nespokojili se jenom s bohatstvím. Chtěli, aby jejich žena rozuměla hospodářství, aby byla silná a práce schopná, aby měla ráda to své povolání a dobře v něm muži pomáhala. Viděl jsem dále, jak se ženili bohatí obchodníci, podnikatelé atd. a mohu říci, že na své ženy kladli, ovšem ve svém oboru, stejné požadavky. Nikdo rozumný jim to nemá za zlé, protože sociální řád se tak utvářil, aby žena byla muži družkou v životě a pomocnicí k uhájení společného bytí. A nikdo rozumný jim také nemá za zlé, když se jim v poctivé práci dobře daří, takže mohou dokonce žít v přiměřeném blahobytu a dostatku životních potřeb. To se považuje za samozřejmé. Docela jinak to však bývá posuzováno u státního zaměstnance, bere-li si za ženu dívku zaměstnanou ve státní službě. Ten má mít ženu i při té platové mizerii jen pro reprezentaci, i když nevyženi. Nic nevádí, že to bývají povětšinou jen dívky ze středních vrstev a že své věno obvykle prostudují. Nikdo nechce vidět, že jejich věnem bývá často jen to, co si svou prací poctivě vydělají a že je to často jen to jediné, čím mohou muži přispět na slušné opatření společné domácnosti. Nikdo nechce vidět ani to,

že se na tuto práci celým svým mládím připravovaly, a že je nehumánní bránit člověku v konání práce, ve které se vycvičil, ba že je to přímo jakési nucení k parazitismu na mužské práci státních zaměstnanců. Provdané selce, obchodníci, živnostníci atd. se neodvážejí nikdo vyčítati její příjem za poctivou práci, nikdo se neodvážejí předpisovati do těchto řad, aby i tam muži své ženy osvobodili od práce a výdělečné činnosti. To je ovšem zatraceně divná logika.

František Janků.

Rozpočet M. N. O.

Vážený pane chefredaktore!

V 41. čísle svého listu otiskl jste úvahu „Z historické perspektivy“, v níž m. j. píšete, že Československo se chystá zvýšit vojenský rozpočet o několik desítek milionů. Tato informace není správná.

Rozpočet ministerstva národní obrany v roce 1931 činil 1.400.000.000 Kč. V roce 1932 snížen byl podle finančního zákona o 90.500.000 Kč, usnesením vlády během roku pak ještě o dalších cca 12 milionů Kč, takže činí pouze 1.297.000.000 Kč. V rozpočtu na rok 1933 má dojíti ještě k dalšímu snížení přes to, že provádění zákona č. 83/1932 Sb. z. a. n. o náležitostech děle sloužících poddůstojníků vyžádá si nový náklad přes 30.000.000 Kč, o něž vlastně by měl býti rozpočet vyšší.

Prosím, abyste v zájmu pravdy laskavě seznámil s touto skutečností čtenáře svého listu.

S projevem dokonalé úcty

Jelínek,

předn. pol. odděl. presidia MNO.

Zemědělská literatura o Rusku

Vážený pane redaktore,

v posledním, 42. čísle Přítomnosti v odpovědi Dvěma mladým inženýrům autora článku Český odborník ve službách pěti-letky uvádí autor pod 8. bodem, že literaturu o zemědělských poměrech v SSSR v Praze nedostanou.

Dovoluji si žádati, abyste pana autora laskavě upozornil, že naše Ústřední slovenská zemědělská knihovna (Praha XII, Slezská 7) má velmi mnoho literatury o ruském zemědělství rázu ekonomického a technického, zejména pak o sovchozech a kolchozech. Naše knihovna vyměňuje publikace s padesáti sovětskými vědeckými institucemi, které vydávají práce nejen přírodovědeckého a technického směru, nýbrž probírají také otázky zemědělské politiky a vnitřní organizace kolektivního hospodářství. Zájemce má tedy u nás možnost studovati literaturu o sovětském zemědělství hlavně v jazyku ruském, ale též českém, německém a j. Vzdávám za to uctivý dík.

V hluboké úctě se poroučí

Ing. Dr. Jan Boštík,
ředitel.

nové knihy

„Příběh jednoho dne a jiné“ je název nového XXXVII. sv. Sebraných spisů Ignáta Herrmanna, který vedle titulního příběhu jedné z vážných povídek Herrmannových obsahuje ještě dvě jiné „Matka za dceru — dcera za matku“ a „Námluvy Vojtěcha Valenty“. Titulní povídka byla nedávno zfilmována. Autor sám označuje ji jako „všední pražskou historku z doby nedávné“. Cena Kč 20.—, váz. Kč 32.—. Nakladatel F. Topič v Praze I., Národní tř. 11.

**Velký
výběr**

plnicích per

(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

K. Wágner, Brno-Česká 16.

nové knihy

Willa Cather:

V lékárně*)

Jednoho odpoledne na sklonku října roku 1697 stál Euclid Auclair, filosof-lékařník města Quebecu, na vrcholku Diamantového mysu, a pohlížel upřeně na širokou, opuštěnou řeku, plynoucí hluboko pod ním. Opuštěnou, protože před hodinou zmizel poslední záblesk vzdalujících se plachet za zeleným ostrovem, který níže Quebecu rozděluje řeku sv. Vavřince, a poslední z francouzských lodí toho léta vydala se na svou dlouhou cestu domů.

Dokud byla „La bonne Espérance“ ještě v dohledu, zůstali mnozí z Auclairových přátel a sousedů s ním na vrchu pahorku; jakmile však poslední bod zmizel za ohybem břehu, vrátili se do svých krámků a kuchyní, aby se zase tvářili v tvář postavili drsným životním skutečností. Teď po osm měsíců bude francouzská kolonie na této severské skále úplně odříznuta od Evropy, od světa. Byl říjen; ani jediná plachta neobjeví se na této širé vodní cestě dříve než napřesrok v červenci. Nebude zásilek; ani sudu vína, ani pytle mouky, ani střelného prachu, ani kůže, ani šatů, ani železných nástrojů. Ba ani jednoho listu — žádných zpráv o tom, co se doma děje. Možná, že tam vypuknou nové války, přijdou povodně, požáry, epidemie, ale kolonisté se o tom nedovědí dříve než napřesrok v létě. Lidé si někdy povídali, že, kdyby zemřel král Ludvík, poslal by o tom ministr vzkaz po anglických lodích, které po celou zimu dojížděly do Nového Yorku, a holandské kupci ve Fort Orange vypravili by kurýra do Montrealu.

Lékařník otálel ještě na vrchu pahorku, když se jeho spoluobčané byli již dávno vrátili ku své práci; Auclair sám rok od roku tíže snášel tuto odloučenost od světa. Byla to vskutku věc hodná podivu, že muž tak mírné a dumavé povahy jako on, muž, jenž vyrostl v městě a měl zvyky co nejspořádanější, octl se na šedé skále v kanadské divočině. Diamantový mys, na němž stál, byl jen nejvyšším útesem opevněné výspy, kterou byl „Kebec“ — trojhranný výběžek vklíněný mezi spojující se toky dvou řek; širší z obou proudů vinul se kolem něho jako objímající rámě. Přímo u Auclairových nohou ležela francouzská pevnost — nepravidelně seskupené věže a střechy kryté břidlicí, skvělící se v záplavě podzimního světla; toto malé středisko bylo právě tehdy v Evropě předmětem mnohých sporů a cílem nejednoho fantastického snu.

Auclairovi zdálo se toto skalní městečko neobyčejně podobno oněm malým betlemům, které stavívali doma v kostelích o narození Páně; lepenkové hory, lámající se útesy, hrany a skrýše, určené pro skupiny postav, kráčejších k jeslím: andělé a pastýři a jezdci a velbloudi, rozestavení na vrcholcích, ukrytí v jeskyních, shluknutí na úpatí skal.

Odmyslí si pestrost Orientu a mohls i zde spatřiti takovou skalnatou horu, jejíž povrchu bylo obratně využito pro kostely, kláštery, opevnění a zahrady; vše bylo přizpůsobeno přirozeným nepravidelnostem půdy. Některé stavby položeny vysoko, jiné nížko, některé vysunuty na útes, jiné uhnížděny ve výklenku a zase jiné nepravidelně šplhající podél svahu. S náhorní plošiny, na samém okraji srázu, shlížel na řeku zámek sv. Ludvíka z šedého kamene, se strmými střechami s vikýři; ale hned vedle sestupoval se svahu klášter a kostel mnichů récolletských, jako by klouzal pozpátku. Dále od řeky na nízkém, dobře chráněném místě ležel konvent uršulinek... Ještě níže stála naproti katedrále důkladná budova jezuitů. Přímo za katedrálou

tyčila se skála zase náhle do výše, vybíhala ve srázný útes a tam vysoko v modrém vzduchu mezi nebem a zemí čněl seminář starého biskupa Lavalu. Pod ním sestupovala hora v terasách jako kruhovitě schodiště; na jedné z těchto teras stál nový palác nového biskupa, jehož zahrady ležely o stupeň níže.

Ani jedna budova na skále nebyla vystavěna v této výši jako druhá — a dvě stě stop pode všemi leželo nižší město, seskupené na úzkém pruhu pobřeží mezi okrajem řeky a kolmým srázem skály. Nižší město leželo tak přímo pod vřším, že bylo možno s terasy zámku sv. Ludvíka dohoditi kamenem do úzkých uliček.

Tyto těžkopádné, šedé budovy, kláštery a kostely s věžemi, vikýři a strmými břidlicovými střechami byly vystavěny v drsné normanské gotice. Vytvořili je Francouzi ze severu, kteří neznali jiného způsobu stavby. Celá osada vyhlížela jako přenesený výsek některého z nejméně převětivých měst Normandie nebo Anglie. Byl to vskutku drsný základ „Nové Francie“ s jakéhosi Saint-Malo nebo Rouenu nebo Dieppe, zakotveného zde v neustále se měnícím severském ovzduší a světle. Kol úpatí města vinul se mocný proud sv. Vavřince, tekoucí na sever směrem k purpurovému pruhu Laurentinského pohoří, k hrozivému mysu Tourmente, který se temně tyčil v měkkou modř říjnového nebe. Ostrov d'Orléans, daleko uprostřed řeky, se podobal reliefní mapě s dolinami, rolemi a pastvinami, ležícími ve zkamenělých vlnách, jakoby nad holými korunami stromů.

Na druhém břehu, přímo naproti pyšné skále Quebecu, sestupoval černý smrkový les až k samé řece. A na západě za městem rozprostíraly se pralesy, neznámo kam. To byl mrtvý, uzavřený svět rostlinného království, pevnina na mapách nezaznamenaná, dusící se pod stromy, jichž koruny do sebe zasahovaly, pod stromy živými, polomrtvými, mrtvými, jichž kořeny vyrůstaly z močálů a bařin a škrtily se navzájem v pomalé, staleté již agonii. Lesy znamenaly smrt zadušením, obrácení v niveč; tam byl Evropan rázem pohlcen mlčením, vzdáleností, měkkým černým bahnem a roji bodajícího hmyzu, které se v něm rodily. Jediná cesta spásy vedla podél řeky. Řeka byla jedinou živoucí, pohyblivou, mihotavou, měnlivou věcí — a byla silnicí, kudy mohl člověk cestovati, kde se mohl těšiti ze slunce a volného vzduchu, cítiti se svobodným a připojiti se ke svým druhům, dosáhnouti otevřeného moře... dosáhnouti i světa.

Svět tedy přece ještě existuje, pomyslí si Auclair, když tak stál a zrakem měřil cestu, kudy před hodinou odjela „La bonne Espérance“. Nehodil se na kolonistu a věděl o tom. Byl to štíhlý, spíše slabý člověk kolem padesátky, trochu nahrbený, trochu prokvetlý, s krátkým, do špičky přistřiženým vousem a světlou, na tvářích a na uších jemně zarůžovělou pleť. Jeho modré oči byly vřelé a plné zájmu, i když přemítal — často jasně zářily, jako by jeho myšlenky byly obrazy. Až na tento živý a zkoumavý zážeh ducha v jeho pohledu projevoval celý jeho zevnějšek skromnost a uzavřenost. Zřejmě nebyl mužem činu, ani bojovníkem s Indiány, ani objevitelem. Jedinou významnou skutečností jeho života bylo právě to, že ho nedožil na tomtéž místě jako jeho otec a děd — v malé lékárně na Quai des Célestins v Paříži.

Lékařník se konečně odvrátil od řeky. Vzhlédl k slunci, aby odhadl denní dobu, když vtom spatřil vojáka, jenž stoupal po travnatém svahu Diamantového Mysu klikatou, vyšlapanou stezkou, která vedla až k hradbám. Voják pozdravil a zavolal naň:

„Zdálo se mi, že rozeznávám tady nahoře vaši postavu, pane Euclide. Guvernér si přeje s vámi mluvit a poslal pro vás do vašeho krámu.“

Auclair mu poděkoval za námahu a sestoupil s ním dolů do zámku. Guvernér, hrabě de Frontenac, byl jeho příznivcem, a v jeho službách se vydal do Kanady.

*) Z právě vyšlé knihy „Stíny na úskalí“, kterou označil prezident Masaryk v anketě „Lidových Novin“ za nejzajímavější knihu roku.

Nejaktuálnější kniha dneška

H. G. WELLS

PRÁCE, BLAHOBYT A ŠTĚSTÍ LIDSTVA

Ilustrovaná dvousvazková encyklopedie
Autorisovaný překlad Ing. M. Kříže

**Všestranný obraz soudobého lidstva, jak tvoří,
pracuje, buduje, spotřebovává a boří.**

1. sešit vyjde dne 3. listopadu 1932.

**Vyjde celkem asi ve 30 sešitech o 32 stranách formátu
17x25 cm na krásném bezdřevném papíře. Vydává**

A V E N T I N U M

nakladatelství dra Ot. Štorcha-Mariena, Praha II, Purkyňova 6, jež stejně jako

každý knihkupec

předloží a zašle podrobný prospekt a první sešit ukázkový.